

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1944

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 — ΣΤΑΔΙΟΥ — 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΑΝΗΣΥΧΟΙ ΣΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ ΤΟΥΣ

(ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΥΜΒΩΡΥΧΙΑ · ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΣΗ)

Ο Ψυχάρης, από οικογενειακή μόρφωσή του, είχε λησμονημένα και τὰ παιδιάτικα του ἑλληνικά, καθὼς ὁ ἴδιος μου τὸ ξεμολογήθηκε στὸ Παρίσι. Ἐκεῖ σπουδάζοντας δὲν εἶχε παρὰ τὴ φιλοδοξία μοναχὰ ν' ἀναδειχθῆ στὴ Γαλλία, λίγο μάλιστα καὶ νὰ γίνῃ καθολικὸς καλόγερος. Ἡ κλίση του στὸν κλάδο τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν γεννήθηκε ἀπὸ τὸ σωστὸ συλλογισμὸ πὼς Ἕλληνας αὐτὸς — καὶ μάθαινε τὰ νεοελληνικά ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἕλληνες μαθητὲς του, ὑφηγητὴς ὁ ἴδιος — εὐκολώτερα θὰ καταχτοῦσε τὴν ἔδρα τῆς Σκολῆς τῶν ἀνώτερων σπουδῶν. Αὐτὸ κ' ἔγινε. Ἡ φιλοδοξία του νὰ γράψῃ τὸ περίφημο «Ταξίδι» δὲν τοῦ ἤρθε ἀπὸ ξαφνικὸ ἑλληνικὸν πατριωτισμὸ ἢ ἐνδιαφέρο γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ πάλι ἀπὸ φιλοδοξία στενὰ δεμένη μὲ τὸ ἔργο του τὸ γλωσσολογικὸ στὴ Γαλλία, ἔργο πού δὲν ἦταν καὶ τόσο σπουδαῖο, ἄς τὸ ποῦμε, καὶ πού τὸ ὑποστήριξε ὁ φιλολογικὸς θόρυβος πού γινόταν ἀπὸ τὸ «Ταξίδι». Ἕλληνας πατριώτης πρώτη φορά γίνηκε ἅμα χωρὶς τὴ γυναῖκα του, κόρη τοῦ Ρενάν. Ὅταν ἐγὼ περνώντας ἀπὸ τὸ Παρίσι ἀνέβηκα στὴ Μομάρτηρ καὶ τονὲ γνώρισα, μὲ κράτησε στὸ τραπέζι· ἐκεῖ γνώρισα τὴν εὐγενέστατη γυναῖκα του. Φαίνεται ὅμως, εἶχε γεράσει πρὶν ἀπὸ τὸν ἀντρα της, καὶ ὁ Ψυχάρης, πάντα του γυναικᾶς—καὶ στὴν Ἀθήνα ἀργότερα γνωστὰ εἶναι τὰ ἐρωτικά του σκάνταλα—τὴν ἄφησε γιὰ νὰ πάρῃ, ὅπως καὶ πῆρε, νέα, ἔξοχη καὶ αὐτὴ, γυναῖκα. Ἡ Γαλλία δὴλ ἀγανάχτησε καὶ τὸν ἀποκήρυξε, τὸν ἐδιώξε καὶ ἀπὸ τὴ Γερουσία, ὅπου εἶχε τὴ βιβλιοθήκη του. Τότε μοναχὰ ὁ Ψυχάρης τὰ γύρισε μὲ τὴν Ἑλλάδα, γίνηκε Ἕλληνας πατριώτης, καὶ πάλι πολὺ λίγο, συλλογίστηκε ὁμως περισσότερο τὴ Χίο. Καὶ τὴ στροφή του αὐτὴ τὴν ἔκαμε... γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴ Γαλλία!

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

Καὶ τώρα ἄς γυρίσουμε στὸ Βηλαρᾶ. Εἶναι σ' ὄλα ἢ ἀντίθετη ὀψη τοῦ Ψυχάρη. Ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια, ἐνῶ σπούδαζε στὴν Ἰταλία, καλλιεργοῦσε, σὰν ἀγουρον καρπὸ, τῶν ἔργων του τὰ πρῶτα σκέδια, τὰ φύλαγε τέλεια δουλεμένα μὲς τὸ νοῦ του καὶ ἄρχισε μόλις γύρισε νὰ τὰ τρυγάῃ. Ὁ κ. Βαλέτας θέλει νὰ τὸν παραστήσῃ φανατικὸ ζηλωτὴ στὰ γλωσσικά. Φαντασίες καὶ λόγια χωρὶς βάση. Οἱ «Φιλολογικὲς γραφές» του εἶναι τὸ βαθιὰ μελετημένο, χρόνια ζυγισμένο πρόγραμμά του, πού μ' αὐτὸ ἔμπαζε τὸν ἀναγνώστη (τὸν ὑποθετικόν), ἀφοῦ τὸ σημαντικὸ αὐτὸ καὶ πρῶτο κήρυγμα τῆς νέας γλωσσικῆς θεωρίας δὲν ἀξιώθηκε νὰ δημοσιευθῆ παρὰ πολὺ ἀργὰ ἀπὸ μένα, ἴσως γιὰ τὴν ἔλλειψη τυπογραφίας στὰ Γιάννινα· ἔπειτα ὁ Βηλαρᾶς ἀναγκαζότανε ν' ἀκολουθῆ τὸν παρᾶ του στὰ μεγάλα του ταξίδια, ὅπου ὅμως δὲν ἔπαυε νὰ γράφῃ γι' αὐτὸ καὶ σ' ἄνωνυμους λογιώτατους ἀφιέρωνε καὶ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, στὰ 1812, καὶ ἀπὸ τὴ Λάρισα, στὰ 1815, τὶς περίφημες φιλολογικὲς γραφές, πού στὸ σύνολό τους εἶναι κάτι ἰνάλογο μὲ τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη, εἰσήγηση στὸ σύστημά του. Καὶ δὲν ἔχει, σημειώστε, οὔτε κανέναν ἀντίπαλο γλωσσικὸ μαζὶ του νὰ μαλλώσῃ, ἐνῶ ὁ Ψυχάρης μ' ἀμέτρητους προσωπικοὺς ἐχτροὺς μαλλιογραβιέται ἀκράτητα. Ὅμως, νὰ πού, ἂν καὶ ἴσσο ἀργὰ, βρέθηκε ὁ θανάσιμος ἀντίμαχος, πού δὲ σταμάτησε οὔτε ἀπάνω ἀπὸ τὸν τάφο του, ἀλλὰ... μπῆκε καὶ μέσα.

Κρίνω περιττὸ ν' ἀναφέρω ἐδῶ μὲ τ' ὄνομα ὅσα γνωστὰ πιά καὶ δημοσιεμένα καὶ ἰνέκδοτα ἔργα του. Ἀπ' αὐτὰ ὁμως τί βγαίνει; Τὸ θαυμαστὸ πρῶτα θάρρος του, πού ἔφτασε μιὰ καὶ καλὴ στὴν κατάργηση τῆς ἄρχαιας κλασικῆς ὀρθογραφίας, τῆς σκουριασμένης αὐτῆς ἀλυσίδας πού κρατεῖ ἀκόμα, καὶ θὰ κρατῆ τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ δειμένον ἀπὸ τὸ λαιμὸ. Ἀκολουθεῖ ἔπειτα ἡ ἰπέραντη ἐκπαιδευτικὴ, γλωσσολογικὴ, φι-

Ε.Υ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

λολογική και σ' όλα τα συστατικά στοιχεία της μεγάλης και χρονολογικά πρώτης στην πνευματική ζωή του τόπου μας οικοδομής του νεοελληνικού γραφτού, πεζού και ποιητικού λόγου.

Και να συλλογιστή κανείς πώς ο μεγάλος αυτός οικοδόμος, ο βαθιά προετοιμασμένος Δάσκαλος των νέων Έλληνικών γραμμάτων σ' όλες τις μορφές και τις ουσίες τους, σ' όλα τα τυπικά τους φαινόμενα, πέρασε άγνωστος και λησμονήθηκε, και τώρα μοναχά, αν κι άργα παραπολύ, μπορούμε και σκύβουμε με σεβασμό μπροστά του και τον μελετάμε, κι άπορούμε για τό τόσο πρόωρο μά και προδρομικό, αλλά και τόσο ώριμασμένο έξαισιο έργο του, χωρίς να λογαριάσουμε πιά τις καθυστέρημένες (υστερικές αντιλογίες. Και μη λησμονάμε πώς δ,τι ο Βηλαράς έγραψε δέν τδγραψε μοναχά από φυσική έμπνευση, π. χ. σάν ποιητής, σάν πεζογράφος, σατυρογράφος, έπιγραμματοποιός, άκόμα κ' αίνιματογράφος, αλλά σκόπιμα ήθελε να δώση στη δημοτική άπ' όλα τα είδη του λόγου, πεζού και ποιητικού, για να τη δείξη ικανή για όλα. Γι' αυτό, νομίζω, κ' οι έρωτικοί του στίχοι τόν ίδιον είχανε σκοπό. Και μοναχά τα κατά καλογέρων πικρότατα σατυρικά δείχνουν τόν άνθρωπο να βγαίνει από τό φυσικό του τόνο, και να φαίνεται με φρονήματα ξαγριεμένα από τη λέπρα της θρησκευτικής άμάθειας, ύποκρισίας, φανατισμού και διαφθοράς. Λοιπόν ο Βηλαράς, νομίζω, δέν έγραψε από τό ξεχειλίσμα που λέμε της καρδιάς, από φιλοδοξία φιλολογική, αλλά έγραψε σάν έξοχος φιλόσοφος παιδαγωγός, γλωσσολόγος και φιλόλογος, που ήθελε να έπιβάλλη την έθνική γλώσσα και να δώση ύποδείγματα στο κάθε είδος της. "Ομως πάντα, μαζί με τόν πραχτικό παιδαγωγικό σκοπό, πλέκεται και τό χαρούμενο, λεπτά πειραχτικό, σοβαρό μαζί και γελούμενου ανθρώπου πνέμα, που, κυρίαρχος του έαυτού του, καταδέχεται δχι έπιδειχτικά μά φιλανθρωπικά να κατεβαίνει πιό κάτω όσο μπορεί, κι δχι σπάνια ξεσπάει σ' δλόκαρδο γέλιο και σε χωρατό άκράτητο πιά. Και ή φιλοσοφία του, όπως δείχεται στα έργα του, έχει πραχτικό διδαχτικό σκοπό, αν και ή σοβαρότατη φιλοσοφική μόρφωσή του, μελέτης και κόπων άπόκτημα από την Εύρώπη, μένει κλεισμένη μέσα του, θροφή άκριβή και μυστική δική του, γιατί ήθελε πάντα να είναι τόσο μεταδοτικός στον δμοιόν του όσο κ' εκείνος δμοιό του να τόν νομίζει. "Ομως και πάλι, ίσα-ίσα από τό μεγάλο ζήλο του να δείξη τη νέα γλώσσα ικανή ν' άποδώση τα πιό ψηλά νοήματα της φιλοσοφίας, Ιστορίας, μετάφρασε τόν Κρίτωνα του Πλάτωνα και τόν έπιτάφιο του Περικλή από τό

Θουκυδίδη. "Ο Βηλαράς άφησε και λίγα άκόμα άνέκδοτα διδαχτικά που βρίσκονται στη συλλογή μου, καθώς σύντομη γεωγραφία για παιδιά¹.

"Η έντύπωση από την άλύπητη κριτική του κ. Βαλέτα ένάντια στο Βηλαρά είναι δτι ο ποιητής αυτός ήτανε δοσμένος πνέμα και καρδιά, ζώντας και γράφοντας στην ταπεινή δούλεψη των Τούρκων, κι αυτό από τη θολή γνώμη που είχε για την Ιερότητα της τέχνης του, και που γι' αυτό την ταπεινώσε, την έκανε όργανο δουλικό των Τούρκων κλπ. "Όσο γι' αυτές τις κατηγορίες, ο άναγνώστης έχει μπροστά του τη δική μου ύπεράσπιση. Μένει ή τελευταία κατηγορία πώς τάχα δέν ήταν πατριώτης "Ελληνας, άφου και ποιήματα αντιπατριωτικά ένάντια στους Σουλιώτες έγραψε. "Από τις κατηγορίες αυτές, που τις ανάίρεσα, μένει άκόμα κάτι, άγνωστο ως την ώρα, να προσθέσω αν και από τα μαθητικά του χρόνια στην "Ιταλία, καθώς γράφει ο Σπ. Λάμπρος, Νέος "Ελληνομν. Γ', 1910, σελ. 82, Η', 1911, σ. 315 και "Ηπειρωτ. "Ημερ. (Οικονομίδη), "Αθήνα, 1914, σ. 173 κλπ. Έδειχνε ο Βηλαράς πόσο, μένοντας προσωρινά στη Βενετία κατά τό 1797, έβραζε από πατριωτικόν ένθουσιασμό ή καρδιά του σε κάθε είδηση που έφτανε για τις νίκες του Ναπολέοντα. "Ο ένθουσιασμός του, θα πήτε, ήταν καθαρά νεανικό φιλελεύτερου νέου αίστημα; Νά δμως δείγμα δχι νεαρού σπουδαστή, αλλά ώριμου άντρα, και πότε; Κοντά στα 1822, ένω έβραζε στην "Ελλάδα ο έπαναστατικός σάλος. Στη συλλογή Βλαχογιάννη βρίσκεται παλιό αντίγραφο άναφοράς του Ψαλλίδα από την Κέρκυρα «Πρός τη γενναιοτάτη βουλή και έκλαμπρότατον πρίγκηπα του "Ελληνικού Γένους» (Αλέξ. Μαυροκορδάτο), δμως άχρονολόγητο. Στην άναφορά του αυτή ο Ψαλλίδας γράφει πώς: «"Όσο εξακολουθούσε ή πολιορκία του "Αλή πασα από τό Σουλτάνο, σκορπισμένοι και καταστρεμμένοι από την πυρκαγιά των Γιαννίνων κάτι έλπίζαμε. "Αφου δμως έπεσε ο πόλεμος του "Αλή, άρχισαμε να γυρεύουμε τρόπο να σηκώσουμε την "Ηπειρο: Με τό μέσον του Λαππα, παλαιού γραμματικού του "Αλή πασα και του "Αθ. Καραμίχα έκάναμεν ένα σχέδιον γενικόν πολεμικόν, με την χωρογραφίαν της "Ηπείρου και νια τόν πολε-

1 Και ποιός ξέρει ποση άλλη εργασία του πηγε χαμένη. "Ο,τι έγώ βρήκα, τό χρωστώ, φαίνεται, στο γυιό του, που κατασταλάζοντας στην "Αθήνα άνοιξε τυπογραφείο, ίσως θέλοντας να τυπώση και τα έργα του πατέρα του, καθώς και όσα είχε του Ψαλλίδα Ιστορικά σπουδαία, μάλιστα της "Ηπειρος. "Ετσι, στην άνάγκη του, ζέκαμε τούς θησαυρούς του στο γέρο συμβουλευτή του, στην όδόν "Αδριανού, όπου έμπορευόταν και άρχαία νομίσματα, χρυσόβουλλα μοναστηριακά, κι από ζήλο παραπανιστό βοηθούσε και κατόχους Ιστορικόν χειρογράφων στην άνάγκη τους; "Εκεί λοιπόν στο μακαρίτη Μπουρνιά έκαμα τις άνάκαλύψεις μου.

μικόν χαρακτήρα τῶν Ἀρβανιτῶν, τῆς μόνης πιθανά βοηθητικῆς μας δυνάμεις στὴν Ἡπειρο, κατὰ τὸ παρόν. Δὲν ἔλειψε μὲ τὸ ἴδιον μέσον κι ἄλλος φιλογενῆς Ἡπειρώτης, Ἰωάννης ὁ Βηλαρᾶς, νὰ στείλῃ ἀναφορὰν πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον πρίγκηπα διὰ μίαν κοινήν κάσσαν τῶν Ἰωαννίνων. Αὐτὴ κατὰ δυστυχίαν ἔκαη, καὶ δὲν ἤξεύρωμεν τί ἀπόγινε... Ἀγροικηθῆκαμαν μὲ τὸν ἴδιον Βηλαρᾶν, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὰ χωριά τῶν Ἰωαννίνων Ζαγόρια· κατὰ τὴν ἀπόφασιν ὅπου ἔκαμαμεν νὰ ἐνεργῇ αὐτὸς ἐκεῖ, καὶ ἐγὼ ἀπ' ἐδῶ ἀπὸ τοὺς Κορφοῦς. Τὸ σχέδιον εἶναι νὰ σηκώσουν τ' ἄρματα δλη τὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ἡπείρου, ὀνομαζόμενοι Παρακαλαμιῖτες (σ. χώρα τριγύρω στὸν ποταμὸν Καλαμᾶ, Παρακάλαμο) νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Σουλιώτες, χωριά τῆς Κόνιτσας καὶ νὰ φθάσουν ἕως τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἀφοῦ ἐνωθοῦν μὲ ἐκεῖνο τῆς παλιᾶς Πουγωνιανῆς, καὶ νὰ σύρουν στὸ μέρος τους τοὺς ἐκεῖ χάνους Ἀρβανίτες». Ἀκολουθοῦν λεπτομέρειες γιὰ πολεμοφόδια καὶ χρήματα καὶ νὰ σταλθοῦν «δυὸ ἀποδείξεις πληρεξουσιότητος εἰς ἐμένα καὶ τὸν Βηλαρᾶν» κλπ. Ἡ ἀναφορὰ στάλθηκε μὲ τὸ Στέφανο γυιὸ τοῦ Γιάννη Βηλαρᾶ καὶ μὲ τὴν παραγγελία νὰ μείνῃ ἀντιπρόσωπός τους αὐτὸς κοντὰ στὴ Διοίκηση. Ὁ Στέφ. Βηλαρᾶς ἔφερε μαζί του καὶ προκήρυξη πρὸς τοὺς Ἡπειρώτες μὲ χρονολ. Δεκ. 1822 (βρίσκεται στὸ ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου. Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους). Εἶχε γράψει καὶ ὁ Ἄντ. Καραμύχας στὴ Διοίκηση πρωτύτερα μὲ χρονολ. 22 Ἰουλίου 1822 συβουλευόντας τὰ ἴδια γιὰ τὸ διορισμὸ τοῦ Γιάννη Βηλαρᾶ καὶ τοῦ Δ. Κ. Ἀθανασίου, τοῦ πρώτου ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ κινήματος καὶ τοῦ δευτέρου ὡς διαχειριστῆ (Ἀρχεῖα τῆς Ἑλλην. Παλιγγεν. Α', σ. 228). Ὁ Βηλαρᾶς ἦταν, φαίνεται, ἐνθουσιασμένος μὲ τὸ σχέδιον· σ' αὐτὴ τὴν περίσταση, ἂν θυμοῦμαι καλά, ἀνῆκει ἓνα γράμμα τοῦ Βηλαρᾶ (συλλογὴ Βλαχογιάννη), ὅπου βρίσκεται τούτῃ ἢ περικοπῇ «ἀς ἀφήσῃ ὁ γεωργὸς τ' ἀλέτρι, ὁ χτίστης τὸ μυστρί κλπ.». Τὸ πατριωτικὸ σχέδιον μὲ μιὰ μονοκοτυλιά τὸ ματαίωσε ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Α. Μαυροκορδάτος. Στὸ μυστικὸ πρωτόκολλό του (Γενικὰ Ἀρχεῖα) βρίσκεται τὸ παρακάτω πρωτόγραφο διαταγῆς, 12 Δεκεμβρίου 1822, «Πρὸς Ψαλλίδαν, εἰς Κορφοῦς (μυστικόν), ἀρ. 29, Ἀπόκρισις πρὸς τὸ γράμμα σου, ὅτι ἐπληροφορήθην καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ (σημ. μὲ τὸ μέσο τοῦ γυιοῦ τοῦ Στεφάνου;) περὶ τοῦ σκοποῦ των καὶ ὄσα ζητοῦν. Ὅτι κατὰ τὸ παρόν διὰ τὰς μεγάλας ἀνάγκας καὶ τοὺς κινδύνους εἰς τοὺς ὁποῖους εὐρισκόμεθα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τοὺς συνδράμωμεν, θέλω δὲ τοὺς ἰδεᾶσαι περὶ τῶν πρακτέων ἐν καιρῷ, ἀφοῦ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὰ παρόντα δεινά». Μὰ

βέβαια, ποτὲ πιά δὲν τοὺς ξανάγραψε. Βλέπετε πῶς ὁ αὐταρχικώτατος ἀρχηγὸς τῆς Ἑλλην. Διοίκησης, χωρὶς νὰ ρωτήσῃ ἴσως καὶ τ' ἄλλα μέρη, μὲ δυὸ λόγια ἀπότομα ἔσβησε τὸν ἀγῶνα τῆς Ἡπείρου. Τὸ καταχτόνιο σκέδιό του ἦταν νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ἀρχιστράτηγος τῆς Δυτ. Ἑλλάδας, κ' ἔκαμε καὶ τὴν ἐκστρατεία του χωρὶς Ρουμελιώτικα στρατεύματα, παρὰ μόνον μὲ τὸ Γερμανικὸ λεγεῶνα καὶ τὸν ἀρχηγὸ τους Νόρμαν, ταχτικὸς ὄλους ποὺ δὲν εἶχαν ἰδέα ἀπὸ ἀταχτον πόλεμο. Τὸ τέλος ἦταν αἰσχρὸ καὶ τραγικὸ, στὸ Πέτα. Τότε, ἀφοῦ ὁ αὐτοχειροτόνητος ἀρχιστράτηγος ἔρριξε ὄλο τὸ φταίξιμο σὲ προδοσία τάχα τοῦ Γώγου Μπακόλα, ἀτιμῆ ὅμως συκοφαντία, ὁ ἴδιος παράδωσε προδοτικὰ στοὺς Τούρκους τὴν Ἡπειρο καὶ Δυτ. Ἑλλάδα κ' ἔφυγε στὸ Μεσολόγγι, ἀτείχιστο ἀκόμα. Γι' αὐτὴν ὅμως τὴ λιποταξία του ἔπρεπε νὰ θανατωθῆ. Ἀπὸ τότε ὁ Μαυροκορδάτος κατάλυσε τὸν ὄρεινόν πόλεμον τῆς Ρούμελης, ἄφησε ἀνεργους τοὺς Κλέφτες καὶ Ἀρματωλοῦς, ἀνεργους τοὺς πολεμικοὺς λαοὺς τῶσων ἐπαρχιῶν, καὶ στήριξε τὰ πολεμικά του σκέδια σ' ἓνα ἀκρογιάλι τοῦ κόρφου τῆς Πάτρας, σ' ἓναν τοῖχο κοντὰ στὸ βάλτο τοῦ Μεσολογγιοῦ παραδίνοντας στοὺς Τούρκους δλη τὴ Δυτ. Ρούμελη καὶ Ἡπειρο, κι αὐτὸ γιατί ἤξερε πῶς οἱ ἀρχηγοὶ τῶν χωρῶν αὐτῶν, φρόνιμοι καὶ γυμνασμένοι πολεμάρχοι, δὲ θ' ἀναγνωρίζαν ἀρχηγὸ τους ἓνα μονομανῆ καλαμαρὰ διψασμένον ὡμὰ κ' ἐγκληματικὰ γιὰ πολεμικὰς δόξας, ποὺ προτιμοῦσε νὰ βλέπῃ τοὺς βουνίσσιους πληθυσμοὺς ὑποταγμένους στοὺς Τούρκους, παρὰ νὰ πολεμοῦν ἐλεύτεροι κι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς ἀρχηγούς τους.

Ἔρχομαι στὸ πιὸ παράξενο κι ἀνέλπιστο, ἀλλὰ καὶ τελευταῖο μέρος τῆς μελέτης τοῦ κ. Βαλέτα. Ὡς αὐτὴ τὴ στιγμή εἶπα ὅ,τι εἶχα νὰ πῶ γιὰ τοὺς δυὸ μισητοὺς ὄχτροὺς τοῦ κ. Βαλέτα, ἀλλὰ γιὰ μένα Σκολάρχες σεβαστοὺς καὶ τιμημένους τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, πρώτους Καπετάνους καὶ Πρωτοστράτορες τῆς νέας μας ζωντανῆς γλώσσας, φιλολογίας καὶ πνευματικῆς ἀναγέννησης. Δῆλωσα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πῶς ὁ κ. Βαλέτας τρεῖς τὸ ὄλο λόγιους ποὺ παραβαῖναν τὸν πρωταρχικὸ νόμον τοῦ Ντάντε εἶχε κάμει θέμα καὶ σκοπὸ τῆς μελέτης του. Ἐγὼ ὅμως παραμέρισα τὸν τρίτον, ἀγνωστον τέλειαν καὶ σὲ μένα καὶ σὲ κάθε μελετητῆ μπασμένο στὴν ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τὸν παραμέρισα γιὰ νὰ τὸν καταπιασθῶ χωριστὰ καὶ τελευταῖο. Καὶ γιατί τάχα; Γιατί μοῦ ἦταν ἀγνωστος Ἰοῖα Ἰοῖα. Ξέρετε σεῖς τάχα κανέναν παλιὸ γραφιά δημοτικιστῆ ἀξιοῦ νὰ σταθῆ στὸ πλευρὸ τῶν δυὸ τιμημένων προδρόμων καὶ μαζί πρωτοδιδάχων τῶν νέων μας Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ποὺ θῶδωρος Ἀλκαῖος νᾶναι τ' ὄνομά του; Δια-

βάζοντάς λοιπὸν κ' ἐγὼ ὅσα γράφει γι' αὐτὸν ὁ κ. Βαλέτας, ἀπόρησα καὶ σταυροκοπήθηκα· ὅμως πάλι εἶπα, ἀφοῦ ὡς αὐτὴ τῆ στιγμή ὁ Ἄλκαϊος ἔμεινε ἀγνωστός, μπορεῖ τὰ ἔργα του νὰ ἦτανε στὸ βιβλιογράφου Βαλέτα γνωστὰ καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀπ' ὄσους μελετῶν τὴν ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἱστορία λοιπὸν γνωστὴ... καὶ ἀγνωστὴ, ἀν μπορεῖ νὰ γίνῃ ποτέ καὶ τέτοιο πρᾶμα.

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ βάλω ἐδῶ ὅσα ὁ κ. Βαλέτας ἔχει νὰ μᾶς χαρίσῃ—ἔτσι ὑπόθεσα ἐγὼ ὁ ἀμελέτητος—στοιχεῖα βιογραφικά, τοῦ Ἄλκαϊου. Ὅμως μοῦ κακοφαίνεται νὰ πῶ καὶ κάτι ἀκόμα χειρότερο, στοιχεῖα πολὺ ὑπόφρα καὶ πρωτόγνωρα σέ μένα, ποὺ ν' ἀξιῶνουν τὸν Ἄλκαϊο νὰ σταθῇ στὸ πλάϊ τοῦ Βηλαρᾶ καὶ τοῦ Χριστόπουλου, μ' αὐτοὺς ἴσως μὰ καὶ παραπαισιῶδες ἀκόμα. Γλήγορα λοιπὸν ἄς δοῦμε τί εἶν' αὐτὰ τὰ θάματα, ποὺ ἄλλος κανεῖς ὡς τὴν ὥρα τούτη δὲν τὰ ξέρει. Μεταγράφω ἐδῶ τὸ σκετικὸ μὲ τὸν Ἄλκαϊο κομμάτι τῆς μελέτης τοῦ κ. Βαλέτα (« Νέα Ἑστία », 1 τοῦ Μᾶη 1944, σ. 457): « Τέλος ὁ τρίτος ὑπάλληλος ποιητὴς (σ. μιστωτὸς ποὺ γράφει, ἀλλὰ καὶ δουλεύει γιὰ τὸ ψωμί του, ἐνῶ τοῦ Ντάντε ὁ νόμος αὐτὸ τ' ἀπαγορεύει...), ἀξιωματικὸς αὐτὸς καὶ Ἀγωνιστὴς καὶ Ψάλτης τοῦ Ἀγῶνος, ὅταν πῆγε στὴ Σύρα (1829) ζήτησε νὰ ἐγκαινιάσῃ τὸ πρῶτο Ἑλλαδικὸ θέατρο, ἀνέβηκε κι ὁ ἴδιος στὴ νεοσύστατη σκηνή, κυνηγήθηκε ἀπ' τοὺς Χιῶτες προεστοὺς μὲ τίς διατάξεις τοῦ στρατιωτικοῦ κώδικα. Ὁ στρατ. διοικητὴς τοῦ τῷθεσε ὀρθᾶ-κοφτά: « Ἐάν θέλῃς νὰ φέρῃς τὸ σπαθί σου, θέλεις ὅμως νὰ εἶσαι καὶ ὑποκριτὴς, δὲν ἠμπορεῖς νὰ φέρῃς τὸ σπαθί. Διότι ἀξιωματικὸς καὶ ὑποκριτὴς τοῦ Δημοσίου θεάτρου εἶναι ἀσυμβίβαστα». Τὸ αἰώνιο τραγικὸ δίλημμα τοῦ βιοπαλαίστου καὶ ὑπαλλήλου (ὑποδούλου) ποιητῆ. Ὁ Ἄλκαϊος προτίμησε καὶ τὰ δύο, τὸ ψωμί καὶ τὴν τέχνη του: Ἦταν αὐτὰ ἡ ζήση καὶ ἡ ἀναπνοή του. Καὶ ἐπειδὴ στάθηκε ἀμετάπειστος, φυλακίσθηκε καὶ στάλθηκε δέσμιος στὴν Αἴγινα μὲ δικογραφία καὶ κουστωδία. Ὁ Καποδίστριας δὲ θέλησε νὰ τὸν τιμωρήσῃ, τὸν ἐβγαλε ἀπ' τὴ φυλακή, ἀλλὰ τὸ θέατρο τῆς Σύρας ἐκλείσει, κι ὁ Ἄλκαϊος περιωρίστηκε μόνον στὰ στρατιωτικὰ του καθήκοντα... Ἡ ποιητικὴ στάση τοῦ Ἄλκαϊου ἦταν ἐνεργητικὴ, τοῦ Βηλαρᾶ παθητικὴ, τοῦ Χριστόπουλου ἀρνητικὴ, ἀντιδραστικὴ. Πρωτύτερα ὁ Ρήγας (σ. ὁ Φεραῖος), ποὺ ἦταν κι αὐτὸς « ὑπάλληλος », συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ πατριωτικὸ ἰδανικὸ του, ἔδωσε παραίτηση στὸ ἀφεντικὸ του καὶ πῆγε γιὰ νὰ γράψῃ τοὺς θουρίους του καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ἐθνικὸ σηκωμό. Ὁ Ἄλκαϊος κι ὁ Ρήγας ἔβλεπαν διαφορετικὰ τὸν προορισμὸ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Ἄν δὲν ἦταν μεγάλοι ποιητὲς, εἶχαν ὅμως μεγάλη καὶ γενναία ποιητικὴ συνείδηση (σ. τὰ ὑπογραμμίσματα εἶναι

τοῦ συγγραφέα αὐτῆς ἐδῶ τῆς μελέτης) κ' ἐχάρισαν στὸ σηκωμένο ἔθνος τὴν αἰσθητικὴ ἐκείνη ὑψιστὴ χαρὰ, ποὺ νοιώθει ὁ ἀνθρώπος ὅταν βρῖσκη φωνὴ στοὺς καθολικοὺς πόθους του. *Κάθε ἄλλη στάση, ὑπολογισμένη ἢ ἀσυνείδητη, ἀποτελεῖ λιποταξία, πολλές φορές καὶ ἀνήθικη προδοσία καὶ ἀνελεύθερη συνθηκολογία*· εἶναι γενιτσαρισμὸς ἀρνητικῆς μορφῆς. Ἐκδήλωση προσκυνημένου... Ἡ δαντικὴ βιοπραγία κατὰ τῆς τέχνης... ἢ ὑπάλληλος ἢ ποιητὴς, ἔτσι ἀντικρύστηκε κ' ἔτσι λυθῆκε τὸ ζήτημα τοῦ ὑπαλληλικοῦ ποιητῆ ἐδῶ κ' ἑκατὸν τόσα χρόνια... Σ' ὅλες ὅμως τίς μορφές ὁ ποιητικὸς γενιτσαρισμὸς, θεληματικὸς, συνειδητὸς ἢ μὴ, δὲν παύει νὰ εἶναι στίγμα κατὰ τῆς ἀνθρωπιάς, ἀρνηση τῆς τέχνης, προδοσία τῆς κλήσης τοῦ δημιουργοῦ. Τοὺς περιμένει ὁ ζ' κύκλος τῆς Κόλασης.»

Ἐδῶ τελειώνει, μὲ πολλὰ ποὺ παράλειψα, ἔξαλλα καὶ περιττά, ἡ βιογραφία τοῦ Ἄλκαϊου, καλλίτερα βίος παράλληλος μὲ τοὺς τῶν δύο ἄλλων, ποὺ ὁ κ. Βαλέτας τὸν ἐστῆνε στὸ πλευρὸ τους μὲ σκοπὸ νὰ μετρηθῇ μαζί τους τὸ δικό του τ' ἀνάστημα, ποὺ ὁ κ. Βαλέτας βιάζεται προκαταβολικὰ κι ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή νὰ τὸ δείξῃ ἀσύγκριτα τρανώτερο. Καὶ χωρὶς νὰ περιμένῃ κι ἄλλων τὴν κρίση, βγάνει κίβλας τὴν ἀπόφαση τῆς Ἱερῆς Ἐξέτασης, ἀπόφαση πλεγμένη ὅμως ἄτονα μὲ τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τὰ πτωχικὰ τοῦ Ἄλκαϊου. Κ' ἤθελα νὰ ρωτήσω τὸν ἀλάθητον αὐτὸν πάπα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων πῶς καὶ γιατί παράλειψε νὰ κάμῃ λόγο τὸν παραμικρὸ γιὰ τοῦ Ἄλκαϊου τὰ ἔργα τὰ λογοτεχνικὰ, ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένος ἀπὸ χρέος ἀνώτατο νὰ τὰ στήσῃ στῶν δύο ἄλλων ἀντίπαλων τὰ ἔργα πλάϊ, κ' ἔτσι νὰ μπορέσῃ κάθε ἀμερόληπτος κριτὴς νὰ χῆ τοὺς τρεῖς δρους τῆς σύγκρισης μπροστά του—καὶ νὰ κρίνῃ. Ἡ παράλειψη ματαιώνει τὸν ἀγῶνα ποὺ ὁ ἴδιος ὁ κ. Βαλέτας ἦταν ἔτοιμος τόσο προκλητικὰ νὰ τὸν προβάλλῃ. Καὶ χωρὶς ὅμως ἀκόμα τὴ γνώμη καὶ τὴν κρίση τῶν ἀναγνωστῶν του, βγάνει καὶ τὴν ἀπόφαση τὴν τιμητικὴ τοῦ Ἄλκαϊου, κατακριτικὴ τῶν ἀντιπάλων του. Πῶς διατυπωμένη; Παραλήρημα φανατικῆς θρησκοληψίας ἐναντία στοὺς δυὸ ταπεινοὺς μελλοθάνατους, ποὺ πέσανε στ' ἀμάρτημα νὰ δουλέψουνε γιὰ τὰ γράμματα μαζί καὶ γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ ψωμοῦ τους, γὰ νὰ μπορῇ ὁ ποιητὴς νὰ ζήσῃ ἀπὸ κούριον ἀγέρα. Πάλι ὅμως καλὰ ἀντὶ τῆς Κόλασης τοῦ Ντάντε ὁ παράξενος αὐτὸς ἀρχιγκεζουῖτης τῆς νέας μας φιλολογίας θὰ μπορούσε ν' ἀνεβάσῃ στὴν πυρὰ τοῦ μυχικοῦ καθαρισμοῦ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ποὺ τόσο τοῦ φταῖξαν, κ' ἔτσι νὰ ξαναφέρῃ τὰ περίφημα *auto-da-fé*, ὅπου χιλιάδες ἰθῶα θύματα παραδῶσαν τὰ κορμιά τους δύλαγε ἴσως σταλιά καλωσύνης μέσα τοῦ ἀγρυπνος αὐτοῦ ἱεροφύλακα τῶν Ἑλ-

ληνικῶν γραμμάτων. Ὁ Παντοδύναμος ἄς λυτρώνη τὸν κάθε Χριστιανό, πού στο χέρι του κρατεῖ κοντύλι, ἀπὸ τὸ νέον αὐτὸν ἀντιμούτσουνο τῆς Ἱερῆς Ἐξέτασης. Ἐχὼ ὅμως τὴ γνώμη πὼς ἡ δαιμονισμένη ἐκείνη ἀπόφασή του, μ' ἄλλα λόγια δλάκερη ἢ μελέτη του με τὴν πρωταρχικὴ τῆς θεωρία μαζί, θάπρεπε νὰ παραδοθῆ στὴ φωτιά σὰν κάτι ξορκισμένο πρᾶμα, σὰν τὰ μάγια πού μουρμουρίζουν οἱ γιατρίσες στ' ἀνεμοπύρωμα, κ' εἶναι θὰ γινόνταν καὶ σ' ἐμᾶς ἓνα καλὸ, μὰ κι ἄλλο καλύτερο στὸν ἴδιον αὐτόν, τὸν πρόληψες γεμάτο, μίση καὶ φανατισμοὺς νέον Ἁγιοπατέρα, τόσο ζηλωτὴ στὴν πλάνη του ὅσο κι ὁ λαϊκὸς ἐκεῖνος θρησκομανῆς δημαγωγὸς τῶν χρόνων τῆς βασιλείας Ὁθωνα στὴ Μάνη.

Ἡ σιωπὴ τοῦ κ. Βαλέτα γιὰ τὸ φιλολογικὸ ἔργο τοῦ Ἀλκαίου εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν εἶναι σκόπιμη· ἢ ὁ κ. Βαλέτας δὲ γνωρίζει τοῦ Ἀλκαίου κανένα ἔργο λογοτεχνικό, ἢ τὰ ἔργα του δὲν τὰ κρίνει ἀξία νὰ μᾶς τὰ παρουσιάσῃ, καὶ νὰ κρίνουμε μεῖς ἂν ἀξίζουν τὴν τιμὴ νὰ σταθοῦνε κοντὰ στὰ ἔργα τῶν δύο ἄλλων, κι ἄς ἀφήσουμε τὴ σύγκριση με τὸ Ρήγα. Ἐδῶ ὅμως δὲ φτάνει νὰ χανόμαστε σὲ κούφιος ἀπορίες, ἀφοῦ ὁ ἀρμόδιος σωπαίνει. Ἀφοῦ δὲ μιλεῖ ὁ κ. Βαλέτας... τότε θὰ μιλήσω ἐγώ· κι ἂν δὲν ἔχει αὐτὸς δείγματα φιλολογικὰ τοῦ ἔξοχου ἐκείνου φιλόλογου, τοῦ ἡρωϊκοῦ, πού ἀξίζει τοὺς ἐπαινοὺς τοῦ Ντάντε καὶ πού λέγεται Θόδωρος Ἀλκαῖος, ὄχι μοναχὰ θὰ δώσω ἐγὼ δείγματα—ὅμως τερατώδικα κι ἀνάξια νὰ συγκρίνωνται με τὰ ἔργα τῶν δύο πρωταγωνιστῶν τῶν Ἑλλήν. γραμμάτων—ἀλλὰ θὰ ζητήσω καὶ λόγο ἀπὸ τὸν κ. Βαλέτα πὼς καὶ γιατί προβάλλει καὶ ὑπερυψώνει ἓναν ἀσήμαντο, κοινότατο γραφιά, τῆς σχολαστικῆς γλώσσας πεζὸν κι ἀδέξιο χειριστὴ, καὶ τὸν κάνει ἴσο με τοὺς ἔξοχους, ἀληθινὰ ἡρωϊκοὺς—ἀφοῦ τὸ ἔργο τους τὸ σήκωσαν τόσο ψηλά, ταπεινοὶ αὐτοὶ βιοπαλαιστὲς πού ζοῦσαν κάτου ἀπὸ τοῦ Τούρκου τὴ φοβέρα, κι ὅμως ζοῦσαν «ἐλεύτεροι πολιορκημένοι», πιδ ἐλεύτεροι ἀπὸ κάθε ὑποκριτὴ, πού προβάλλει ἀλύγιστες ἠθικὲς ἀρχές, πού χωρὶς αὐτὲς δὲν ταπεινώνεται τάχα νὰ γράψῃ ὅ,τι ἡ καρδιά του τοῦ φωνάζει. Κ' ἐκείνου τοῦ ἀσήμαντου κοινοῦ γραφιά, τοῦ Ἀλκαίου τὸ ὑπερύψωμα, τὸ ζευγάρωμα με τὸ Ρήγα θὰ τὸ ξηγήσω. Ἀνάγκη ὅμως πρῶτα νὰ δώσω τὰ στοιχεῖα τοῦ Ἀλκαίου τὰ βιογραφικὰ, γνήσια κι ὄχι παραποιημένα, ἀπὸ βιβλίο ἱστορικὸ βγαλμένο· καὶ, περίεργο, βιβλίο ἀρχεῖακὸ δικό μου. Ὑστερα θὰ καταπιασθῶ τοῦ κ. Βαλέτα τὰ ὑπὲρ Ἀλκαίου ὑμνητικὰ τροπάρια καὶ μεγαλυνάρια.

Εἶναι ἀπάνω ἀπὸ τριάντα χρόνια πού δημοσίεψα τὸ πεντάτομο ἱστορικὸ ἔργο μου «Χιακὸν Ἀρχεῖον», πού περιέχει ἐγ-

γραφα ἀναφερόμενα στὴν ἱστορικὴ ζωὴ τῆς Χιώτικῆς, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὶς τραγικὲς σφαιγὲς τοῦ ἱστορικοῦ νησιοῦ, προχωρώντας στὸ λαμπρὸ κατόρθωμα τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Ἐρμούπολης, παρακολούθημα τῶν σφαιγῶν καὶ τῆς φυγῆς τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς ἐγκατάστασής του ἔπειτα στὴ Σύρα, τῆς ἐμπορικῆς του ἐκεῖ, μὰ καὶ στὴν Εὐρώπῃ διασπορᾶς καὶ ἀπίστευτης εὐδοκίμησῆς τῶν μεγάλων ἐκεῖ Χιώτικων κοινοτήτων, ἀληθινὰ νὰ πῆ κανεὶς ἀποικίων πού ἔστειλε ἡ δραστηριώτατη καὶ μεγαλοεπίχειρη Ἐρμούπολη. Κοντὰ ὅμως στὴν ἐμπορικὴ ἀνθῆση κι ἀνέλπιστη εὐτυχία, οἱ Χιώτες Ἐρμούπολιτες δὲν κάμανε μοναχὰ τὴ νέα τους πατρίδα κέντρο μοναδικοῦ πολιτισμοῦ καὶ φιλανθρωπίας—τὸ μόνο στὴν ἐπαναστατημένη καὶ ρημασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο Ἑλλάδα—ἀλλὰ δὲν πάσανε νὰ φροντίζουν καὶ γιὰ τὴν κακότυχη τὴ Χιὸ. Ὡς ἀρχὲς τοῦ 1827 τρέφαν ἐλπίδα καὶ φροντίζαν ἀνεπίσημα νὰ μὴ μείνῃ ἔξω καὶ ἡ Χιὸ ἀπὸ τὸ νέο Ἑλληνικὸ Κράτος, πού μόλις τότε καρτεροῦσε με βεβαιότητα τὴν ἀνεξαρτησία του τὴν πολιτικὴ. Ἐφτάσε ἐκείνη ἡ μέρα, ὅμως ἡ Χιὸ ἔμεινε ἔξω ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ γάμου. Καὶ πάλι ὅμως οἱ Χιώτες δὲν ἀπελπιστῆκαν. Ἀπὸ καιρὸ κἀναν ἐράνου μυστικοὺς καὶ στὸ ἐξωτερικὸ καὶ ὀπου ζοῦσαν Χιώτες στὴν Ἑλλάδα, ὅμως καὶ τ' αὐστηρὰ μέτρα τῶν Ναυάρχων τῶν τριῶν Προστατῶν Δυνάμεων καὶ Ἀντιπρέσβεῶν τους νὰ ἐπιβάλλουνε στοὺς ἀντίπαλους τὴ διακοπὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν δὲν τοὺς ἀπελπίζανε. Στὰ πατριωτικὰ τους σκέδια ἠύρανε βοηθὸ τὸ Γάλλο Φαβιέρο, ἀρχηγὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ταχτικοῦ, πού ἀνεργο πιά κι αὐτό, παραλυμένο ἀπὸ τὴν ἀναπαραδιὰ παρακαλοῦσε νὰ βρῆ ἀφορμὴ γιὰ καμιὰ πολεμικὴν ἐπιχείρηση. Ὁ Φαβιέρος, φίλος ἀλλὰ, νομίζω, κι ἀνεψιὸς τοῦ Γάλλου ναυάρχου De Rigny, πῆρε τὴ γνώμη του, κ' ἐκεῖνος τοῦ εἶπε νὰ προχωρήσῃ. Οἱ δυὸ ἄλλοι Ναύαρχοι κάμανε στραβὰ μάτια χάρη τοῦ συνάδελφου τους. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως Καποδίστριας, ἐντολοδόχος τῶν Τριῶν Δυνάμεων, καὶ πάλι ἐννοοῦσε αὐστηρὰ ν' ἀπέχη. Ἀφοῦ ὅμως οἱ τρεῖς Ναύαρχοι ἐπιτρέψανε τὴν ἐκστρατεία, παραχώρησε κι αὐτὸς στοὺς Χιώτες τὴ βοήθεια τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου με τὸ Μιαούλη ναύαρχο, καθὼς καὶ τοῦ Φαβιέρου τὴν τυπικὴ ἄδεια μαζί με πολεμοφόδια κι ὅ,τι ἄλλο χρήσιμο. Ὅμως καὶ πάλι ἐννοοῦσε, τυπικὸς αὐστηρὰ καθὼς ἦταν πάντα στὰ χρέη του, νὰ νομίζῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἀμέτοχη κι ἀνεύθυνη. Ὁ Φαβιέρος εἶναι ζήτημα ἂν εἶχε ζῆλο ἀληθινὸ γιὰ τὸ ἐπιχειρηματὴ ἀπὸ τὸ Χιώτικον παρὰ εἶχε ἀνάγκη. Ζήτησε ὅμως μεγάλον ἀριθμὸ ἀτάχτων σωμάτων νὰ τὰ βάλῃ ἐμπρὸς ἀκροβολιστῆς· εἶχε σκοπὸ, φαίνεται, νὰ ἐπιτεθῇ ἐξοφικὰ τῶν Τούρκων, πού κατεῖχαν τὸ κά-

στρο τῆς Χίος, ἀλλὰ ἦταν ἀπρόσεχτοι, σκορπισμένοι κάτω στὴ χώρα. Τόσος ὄμως στρατός, καὶ μάλιστα Χιώτες ἀταχτοὶ ζῶηροὶ καὶ χαρὰ γεμάτοι, μπορούσαν τάχα νὰ νῆσαι τόσο προφυλαχτικοί, πού νὰ μὴν κινήσουν τῶν Τούρκων τὴν προσοχή; Τὸ σκέδιο τοῦ Φαβιέρου ἦταν ἀνόητο, κι ἀνόητα θὰ τελείωνε. Ὁ Φαβιέρου, ὡς ἀρχηγὸς ταχτικοῦ στρατοῦ, ἄλλο τίποτε δὲν ἔξερε παρά τὴν ἀκράτητη ἔφοδο. Μ' ὄλη ὄμως τὴν ἀντρεία τοῦ τῆ γαλλικῆ, ὅπου κι ἂν πολέμησε, ἔπεσε ἔξω τραγικά. Στὴν Κάρυστο, στὰ 1825, κιντύνεψε μὲ τὸ στρατό του νὰ παραδοθῆ στοὺς Τούρκους, ἂν δὲν τρέχαν τὰ σώματα τοῦ Βασου καὶ τοῦ Κριεζώτη νὰ τὸν ἐλευθερώσουν. Στὸ Χαϊντάρη, στὰ 1826, νικήθηκε καὶ πάλι ἀνόητα γιατί δὲν ἄκουσε τὸν Καραϊσκάκη συμπολεμιστὴ του. Μπήκε ὕστερα στὴν Ἀκρόπολη, πράξη ἀληθινὰ γενναία, — πού πέτυχε ἀπὸ ἀπλὴ τύχη — μένοντας ὄμως ἔπειτα κλεισμένοι στὴν Ἀκρόπολη φέρθηκε τόσο ἀχνεῖα, πού παράγγειλε σὸ ναύαρχο De Rigny, φανατικὸν καθολικόν, πού ἀκολουθοῦσε τῆς Γαλλίας τὴν καθολικὴ πολιτικὴ (ἤθελε οἱ καθολικοὶ τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου νὰ μείνουνε στὴ Γαλλικὴ προστασία σύμφωνα μὲ τῆς Capitulations τῆς Γαλλίας τὶς ἀρχαῖες μὲ τὸ Σουλτάνο. Ὁ De Rigny κατάφερε τὸν ἀρχιστράτηγο τῶν Ἑλλήνων Church — ὁ Καραϊσκάκης εἶχε σκοτωθῆ — ἀνόητον καὶ ἄκριτο, καὶ παράγγειλε στοὺς κλεισμένους τῆς Ἀκρόπολης, ὕστερα ἀπὸ τόσα γενναῖα κατορθώματά τους, νὰ παραδώσουν τὴν Ἀκρόπολη (γιὰ νὰ μὴν καταστρέφονται τάχα τ' ἀρχαῖα μνημεῖα) καὶ οἱ τρεῖς Ναύαρχοι δίνουν ἐγγύηση γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς συνθήκης ἀπὸ τὸν πολιορκητὴ. Ἄλλη ὄμως ἦταν ἡ ἀλήθεια· ὁ Γάλλος ναύαρχος ἤθελε νὰ μὴ βρεθῆ σὲ θέση ἀπὸ τὴν πείνα, Γάλλος παλιὸς ἀξιωματικὸς τοῦ Μ. Ναπολέοντα, καὶ παραδοθῆ αἰχμάλωτος στοὺς Τούρκους. Μετὰ τὴν παράδοση, ἡ ἀτυχὴ ἑλληνικὴ φρουρὰ ἤρθε σὲ ρήξη ἀσκημὴ μὲ τὸ Φαβιέρου, καταγγελλίς στὰ δικαστήρια κλπ., τοῦ κάκου ὄμως. Ὁ Φαβιέρου μ' ὄλη τὴν παληκαριά του εἶχε ἐνὸς τρελλοῦ παιδιοῦ μυαλό, γι' αὐτὸ ποτὲ δὲν ἔβγαζε πέρα καμιὰ ἐκστρατεία μὲ τιμὴ καὶ δόξα.

Καὶ τώρα λοιπὸν ὁ Φαβιέρου ἔκαμε κ' ἔπαθε τὰ ἴδια. Ἡ ἐπιχείρηση τῶν Χίων τῆς ἐλεύτερης Ἑλλάδας γιὰ τ' ἀγαπημένους νησιὸν σκεδιδόταν ἀπὸ τὰ 1825 («Χιακὸν Ἀρχεῖον» Γ', σ. 406 κ. ἐ.). Ἡ ἐκστρατεία ἀρχισε Νοέβρη τοῦ 1827 («Χ. Ἀρχ.» Β', σ. 361) καὶ τελείωσε, δηλ. ματαιώθηκε, Φλεβάρη τοῦ 1828. Ὁ Φαβιέρου ἔβαλε προστινοὺς τοὺς ἀταχτοὺς καὶ δῶσαν αὐτοὶ μάχη, σημειώνονται μάλιστα ἀρκετοὶ σκοτωμένοι («Χ. Ἀρχ.» Γ', σ. 175), κι αὐτὸ ἦταν ὄλο. Τὰ σώματα τῶν ἀτάχτων μπου-

λουξήδων ἦτανε 14 ὄλα· ὄλα, τὰ παληκαρία 2.285, ἀριθμὸς τεράστιος γιὰ σώμα ἀκροβολιστῶν (π. π.). Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς, ὄχι «ἀξιωματικὸς», ὅπως γράφει ὁ κ. Βαλέτας, ἀλλὰ ἀπλὸς ἀταχτος μπουλουξῆς, ἦταν καὶ ὁ Ἀλκαῖος μὲ 150 παληκαρία. «Ἀξιωματικὸς» σήμαινε μόνιμο βαθμοφόρο τοῦ Ταχτικοῦ στρατοῦ. Μόνιμοι ὄμως ἀταχτοὶ καπιταναῖοι ποτὲ δὲν ὑπάρξαν κατὰ τὴν Ἐπανάσταση. Εἶτε κυβέρνηση, εἶτε κοινότητα, εἶτε ἀνώτερος καπιτάνος χρειάζότανε σώματα ἀταχτα, διαλαλοῦσε π. χ. μέσα στ' Ἀνάπλι μὲ ντελάλη πὼς χρειάζεταιται σώμα ἀπὸ ρητὸν ἀριθμὸ παληκαριῶν. Τότε οἱ ἀνεργοὶ μπουλουξήδες παίρνανε διαταγὴ νὰ στρατολογήσουν τόσους πολεμιστὲς μὲ τόσο μιστό, τόσα τὰ ταῖνια τους. Παίρναν τὴ διαταγὴ γραφτὴ, μικρὴ προκαταβολὴ κι ἀρχίζαν τὴ στρατολογία. Ἀφοῦ τελείωνε ἡ ἐκστρατεία, τελείωνε καὶ ἡ δούλεψή τους. Συχνὰ εἶχαν ἀκόμα νὰ λαβαίνουν, ὄμως σὸ τέλος πληρωνόνταν. Κι ὁ Ἀλκαῖος, μπουλουξῆς ἀταχτος, κοινός, ὄχι ποτὲ ἀξιωματικὸς συφωνήθηκε γιὰ ἓνα μῆνα, παληκαρία 150, μιστὸ καὶ ταῖνια γρόσια 585 + 420. Ὁμως, ἐνῶ ἡ ἐκστρατεία βρισκότανε σὸ δρόμο της, πρὶν ἢ μιὰ καὶ μόνη μάχη δοθῆ, ὁ Ἀλκαῖος πρόβαλε ἀπαιτήσεις ξαφνικὰς — δὲν ξέρουμε ὄμως ποιές, ἀλλὰ πάντα ὁ λόγος ἦτανε γιὰ χρήματα, πρᾶμα πάντα ἀτοπο — καὶ τὶς πρόβαλε ἀπότομα καὶ ὄβριστικά, γιατί τ' ἀταχτα σώματα εἶχε ἡ Χιακὴ Ἐπιτροπὴ τὸ χρέος νὰ τὰ πληρῶνῃ καὶ νὰ τὰ φροντίζῃ, κατὰ τὴ γνώμη, φαίνεται, τοῦ Φαβιέρου, πού ἔρριξε στοὺς ὄμους εἰρηνικῶν ἀνθρώπων τόσο βάρος. Τὰ μέλη τῆς Χιακῆς Ἐπιτροπῆς εἶχαν ἠθικὴ δύναμη ἀπάνου στοὺς ἀταχτους, ἀφοῦ τοὺς πληρῶναν καὶ τοὺς θρέφαν. Κι ἀφοῦ τελείωσε τόσο γλήγορα ἡ ἐκστρατεία, ἀπὸ τοὺς 14 ἀταχτους ὄπλαρχηγοὺς οἱ 13 ἀποχωρῆσαν πληρωμένοι κ' εὐχαριστημένοι, καὶ δὲν ἔναφθηκαν πιά. Ὁ Ἀλκαῖος ὄμως καὶ πρὶν δοθῆ ἡ μάχη ἔγραψε στὴν Ἐπιτροπὴ μ' αὐθάδεια: «Κύριοι δημογέροντες, τώρα ἐκατάλαβα ὅτι εἴσθε ἀληθινὰ Χιώτες...», καὶ ζητεῖ χρήματα γιὰ μιστοὺς καὶ ταῖνια, φαίνεται, προκαταβολικά, ἐνῶ οἱ μιστοὶ καὶ τὰ ταῖνια πληρῶνονταν πάντα ἀπαράβατα δουλεμένα. Φαίνεται ὄμως, ὁ ἀνήσυχος Ἀλκαῖος δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ καὶ νὰ θρέψῃ ὄσους εἶχε στρατολογήσει. Καὶ παράγγειλε νὰ γίνῃ ἡ πληρωμὴ ὡς τὸ βράδυ. «Χίος τῆ... Νῆβρ. 1827», χωρὶς ἡμέρα («Χ. Ἀρχ.» Β', σ. 361). Τὸ τελεσίγραφο θὰ ἐννοοῦσε πὼς καὶ δὲ θὰ λάβαινε μέρος στὴν ἐκστρατεία. Τότε ὄμως θὰ κιντύνεψε ἡ ζωὴ του ἀπὸ τοὺς ἴδιους πού εἶχε στρατολογήσει, ἂν ἔμεναν ἀπλήρωτοι. Γι' αὐτὸ φαίνεται νὰ λαβαίνῃ ἀκόμα μέρος καὶ στὴ μάχη, ἴσως. Μετὰ τὴ μάχη οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἀποκρούσανε τοὺς ἀταχτους, κλειστῆκαν ἔπειτα σὸ κάστρο. Ὅσο γιὰ τὸ Ταχτικό, εἶναι

ζήτημα ἂν ἔλαβε καὶ μέρος ἄλλο παρὰ ἀκολουθοῦσε ἀπὸ κοντά.

Μανισμένοι οἱ Χιῶτες γιὰ τὸ ξαφνικὸ καὶ χωρὶς τῆ γνώση τῆ δικῆ τους ἀπότομο τέλος τῆς ἐκστρατείας, ἀρνηθῆκανε νὰ ἐξοφλήσουν καὶ τὸ Φαβιέρο, πού δὲν τοὺς ρώτησε, οὔτε τοὺς ἀνακοίνωσε τὸ σκοπὸ του. Κόψαν καὶ τοῦ Ταχτικοῦ ὅσα εἶχανε νὰ δίνουν. Ὁ Φαβιέρου μὲ τὸ μέσο τοῦ De Rigny τοὺς κατάγγειλε στὸν Καποδίστρια. Τῶν Χίων ἡ γνώμη καὶ ἡ δικαιολογία ἦταν αὐτή: Ἡ ἐκστρατεία ἦταν ἐθνικὴ ἂν ἡ Χιὸ ἦταν τώρα ἐλευθερώμενη, δὲν θὰ ἦτανε μέρος ἀχώριστο τῆς ἄλλης ἐλευτέρης πατρίδας; Δὲν πληρώνουμε πιά τίποτε, γιατί ξοδέψαμε ὅλα τὰ χρήματα σὲ χασομέρια τοῦ Φαβιέρου.

Ὁ Καποδίστριας βράζοντας ἀπὸ τὸ θυμὸ του καὶ ἀπὸ ὑπόψια μὴν κινήσει τῶν Ναυάρχων τὴν ὀργή μὲ τὸ σκάνδαλο πού ἀφῆσε νὰ ξεσπάσει καὶ νὰ φανῆ στίς Δυναμείες ἡ παραβίαση τῆς ἀναγκαστικῆς διακοπῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν, πρῶτα ὁμῶς ἀπ' ὅλα γιὰ τὴν ἀρνήση τῶν Χίων, πού τολμοῦσανε νὰ τὸν ἐκθέσουν, ἀνθρώπο τόσο τυπικό, κι ἄγρια προσεχτικό στὸ διπλωματικὸ του fact, κι ἀκόμα νὰ ὑποβάλλουν τὸ φτωχὸ κράτος σ' ἄκαρπα πιά ἐξοδα, κι ἀκόμα, ἴσως φυλάγοντας παλιούς θυμοὺς ἐναντία στοὺς Χιῶτες τῆς Ἐρμούπολης, πού δὲν τὸν βοηθῆσαν κατὰ τὴν ἴδρυσή τῆς Ἐθνικῆς του Τράπεζας — ἡ ἀλήθεια ὁμῶς, τὸ τελωνεῖο τῆς Ἐρμούπολης καὶ ὅλοι της οἱ φόροι βοηθοῦσανε σημαντικὰ τὸ κράτος στίς μεγάλες ἀνάγκες του—καὶ τέλος ἀλύγιστος μέσ' στὸ θυμὸ του, ὅπως τόκαμε καὶ μὲ τοὺς Μανιάτες καὶ μὲ τοὺς Ὑδραῖους, διάταξε νὰ καταδιώχτοῦν οἱ Χιῶτες δικαστικὰ καὶ ν' ἀναγκαστοῦνε νὰ πληρώσουν. Πρῶτα, τοὺς παράπεμψε στὴ «Θεωρητικὴ Ἐπιτροπὴ» ἀπὸ ἀνώτατους δικαστικοὺς («Χ. Ἀρχ.» Γ', σ. 332). Τὰ παρακάτω δὲ χωροῦν ἐδῶ, παρὰ σύντομα. Ἡ Χιακὴ ἐπιτροπὴ φυλακίστηκε, κι ἀρχίσαν οἱ ἐφέσεις, ἀπολογίες, ἀλλὰ καὶ ἀρνήση πάντα τῆς πληρωμῆς. Ὅμως, ἀφοῦ ἀπόφαση δικαστικὴ ἔρριξε ἄδικο στοὺς Χιῶτες καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς φυλακιστῆκαν, τὸ δικαστικὸ τοῦτο προηγούμενο ἔδωσε στὸ Ἐ. Ἀλκαῖο τὸ δικαίωμα νὰ καταφύγη κι αὐτὸς στὴν «Ἀντὶ θαλασσίου δικαστηρίου ἐπιτροπὴν» καὶ νὰ ζητήση ὅσα εἶχε νὰ λαβαίνει μὲ τόκους, ἐπιτόκια, προσωρινὴ συντήρησι. Ὁ χαρακτήρας τοῦ Ἀλκαίου βγαίνει ἀπὸ τὴν πρώτη ἀπόφαση τῆς «Ἀντὶ θαλ. κλπ. ἐπιτροπῆς»: «Ὁ Ἀλκαῖος ἐπῆρε βιαίως ἀπὸ τινὰ Χίων Ν. Σκαραμαγκᾶν τάλλ. 67» (πού ἀναγκάστηκε νὰ τὰ παραδώσῃ ἔπειτα θεληματικὰ στὸ Ναύαρχο Μιαούλη), κατηγορεῖται ὅτι ἐβίασε τὸν Παν. ἀρχιερέα Χίου καὶ τινὰς ἄλλους πολίτας καὶ γι' αὐτὸ φυλακίστηκε ὁ Ἀλκαῖος ἀπολογήθηκε ὅτι ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία ὡς ὀπλαρχηγός, πληγώθηκε στὴν ἐκστρα-

τεία τῆς Χίου (σ. αὐτὸ δὲ φαίνεται στὸ «Χ. Ἀρχ.» Δ', σ. 175), «ἐφυλακίσθη καὶ ἐβεσμεύθη, διέμενεν εἰς τὴν φυλακὴν δύο μῆνας..» (σ. φαίνεται τᾶπαθε ὅλα αὐτὰ γιὰ τὴ διαγωγή του στὸ Σκαραμαγκᾶ καὶ στὸ Δεσπότη). Ἀκολουθοῦν π. κ. κι ἄλλες δικαιολογίες τοῦ Ἀλκαίου, ὁμῶς ὅσα εἶπα νομίζω εἶναι ἀρκετά. Ἡ ἀπόφαση φυσικὰ πολὺ ἐπιεικὴς γιὰ τὸν Ἀλκαῖο, ἀφοῦ σημαντικοὶ Χιῶτες σαπίζανε στὴ φυλακὴ. Ἐτσι ἀπολύθηκε ὁ Ἀλκαῖος («Χ. Ἀρχ.» Γ', σ. 332, βλ. καὶ Γ', σ. 345 καὶ τὴν ἀπολογία τῆς Χιακῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τοῦ Φαβιέρου). Στὴ συνέχεια τῆς ἀπολογίας της (Γ', 358) ἡ Ἐπιτροπὴ κατηγορεῖ καὶ τίς φρικτὲς ἀταξίες τῶν μὴ Χίων (ἀτάκτων), τίς ὁποῖες ὁ Φαβιέρου ποτὲ δὲν τιμώρησε. Ὁ Καποδίστριας πίστευε πῶς οἱ Χιῶτες εἶχανε χρήματα, ἀλλὰ θύμωνε περισσότερο πού δὲ μπορούσε νὰ ἐξοφλήσῃ τὸ Φαβιέρου (Γ', σ. 347, 402 κ. π. Τέλος ἔκθεση περιληφτικὴ τῆς ὅλης ὑπόθεσης βλ. Γ', σ. 40, κ. π.). Οἱ Χιῶτες παλαίψανε μὲ λύσσα ἀργότερα στασίασε ἡ Ἐρμούπολη μὲ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν ἀρχηγία τῆς Ὑδρας καὶ Μάνης ὅπου ὁ Καποδίστριας βγήκε ἀπὸ τὴ μέση. Πληρώσανε; Δὲν τὸ πιστεύω. Τὸν Ἀλκαῖο μοναχὰ καταδικαστήκανε νὰ τὸν πληρώσουν γρ. 194, 447!!! (Δ', σ. 126), μέρος ὁμῶς ἀπ' αὐτὰ τοῦ δίνανε νὰ συντηρηθῆται μοναχὰ. Ἡ δίκη καὶ μ' αὐτὸν τέλος δὲν εἶχε. Πῶς τελείωσε δὲ μᾶς μέλει. Ὅσο γιὰ τὴν κατηγορία τοῦ κ. Βαλέτα πῶς οἱ Χιῶτες στὴν Ἐρμούπολη ἐμποδίσαν τὸν «ἀξιωματικὸ» (γρ. ἄεργο πιά, ἀφοῦ καὶ μπουλουξῆς δὲν ἦτανε, εἶχε λήξει ἡ δούλεψή του) νὰ παίξῃ στὸ «Ἐθνικὸ» θέατρο, σὰν ἀσυβίβαστη ἡ θέση τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ τοῦ ἠθοποιοῦ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ψέματα ἢ βιαστικὲς διαστροφές. Στὸν τόμ. Δ', σ. 30 γράφεται: «Ὁ ἠθοποιὸς ὁ ἀπαγγέλλας τὴν προσβλητικὴν κατὰ τῶν Χίων φράσιν ἀπὸ σκηνῆς ἦτο ὁ Θ. Ἀλκαῖος (πρβ. καὶ Β' σ. 362 σημ.). Ἦτο δὲ καὶ ποιητὴς οὗτος γράψας τραγωδίας τρίπρακτον, τὸν «Θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη», ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἀθῆναις τῷ 1841' βλ. ἐν τῷ πρόλογῳ τῆς τραγωδίας βιογραφίαν τοῦ ποιητοῦ, οὔτινος βραδύτερον ἐξεδόθησαν καὶ τὰ «Ψαρά», ἔπος ἱστορικόν, Ἀθῆναι 1853.» Τὰ δύο αὐτὰ ἔργα τὰ εἶχα μπροστά μου ὅταν τύπωνα τὸ «Χιακὸν Ἀρχεῖον». Βέβαιον εἶναι ὁμῶς πῶς τὰ ἔργα τοῦ Ἀλκαίου ἀρχισε νὰ τὰ τυπῶν ὁ γυιὸς του ἀργότερα. Λοιπὸν ψέμα εἶναι πῶς ὁ ἠθοποιὸς Ἀλκαῖος γιὰ τοὺς φανταστικοὺς λόγους τοῦ κ. Βαλέτα διώχτηκε ἀπὸ τὸ «Ἐθνικὸ θέατρο» κλπ. Τὸ θέατρο ἦταν κοινοτικόν, κι ἀφοῦ ὁ Ἀλκαῖος ἔβρισε τὴν κοινότητα, ἡ κοινότητα ἔκαμε καλὰ καὶ τὸν ἐδιώξε. Γιὰ τὴν ἀλύπητη καταδρομὴ τῶν Χίων ἀπὸ τὸν Καποδίστρια βλ. Δ' σ. 128 - 31, 156, 163, 206. Τέλος Σεπτ. τοῦ 1831, ὁ Θ. Ἀλκαῖος στάλθηκε ἀπὸ τὴν Ἀστυνομία τῆς Ἐρμούπολης

στην Ὑδρα «ἀποβληθεὶς διὰ τὰς ραδιουργίας καὶ ἀντενεργείας του, καὶ ὡς μείνη αὐτοῦ» (Δ', σ. 332). Ξαφνικά, Γενάρη τοῦ 1832, ἂν καὶ ὁ Ἄλκαϊος δὲν ἔπαυε νὰ τρώγεται μὲ τοὺς Χιώτες, οἱ Χιώτες μαλακῶσαν τὸ θυμὸ τους, ἴσως ἀπὸ τὴ φτώχεια τοῦ ὄχτροῦ τους, κι ἀποφασίσανε νὰ τὸν ἀποζημιώσουν μὲ 1920 τάλαντα (Δ', σ. 163 σημ., 379 σημ.). Εἶναι ὁμως βέβαιο ὅτι ὡς ἐκεῖνη τὴ στιγμή δὲν τοῦ εἶχανε δώσει οὐτ' ἓναν παρᾶ, σημεῖο πῶς ὁ ἀνήσυχος αὐτὸς κι ἀσυγκράτητος ἄνθρωπος δὲν εἶχε ἴσως λάβει καθόλου μέρος στὴ μάχη, ἀλλοιῶς θὰ πληρωνόταν. Γιατί πῶς μπορεῖ νὰ ξηγηθῇ τὸ ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀταχτοὶ καπεταναῖοι εἶχαν ἀμέσως πληρωθῇ, κι ὁ Ἄλκαϊος ὄχι; Τὴν ἀπολογία τὴ χιώτικη γιὰ τὴν καταδρομὴ τοῦ Ἄλκαϊου βλ. Δ', σ. 69, 91, 114, 128, 155 καὶ 160.

Ἔρχομαι στὴ γεμάτη ἀνακρίβειες, ἀλλὰ σύντομη βιογραφία τοῦ Ἄλκαϊου ἀπὸ τὸν κ. Βαλέτα ἀπ' αὐτὴ μερικὰ σημεῖα τ' ἀνὰ τρέψα πιὸ πάνου, καθὼς τὸ ὅτι ἦταν ἀξιωματικὸς μαζί καὶ ἠθοποιὸς ἐθνικοῦ θεάτρου ὁ Ἄλκαϊος οὐτε ἀξιωματικὸς λοιπὸν ἦταν ποτέ, παρὰ ἓνα σύντομο λίγων μηνῶν διάστημα μπουλουξῆς στὴ Χίο καὶ πάλι μὴ θέλοντας νὰ πολεμήσῃ πειθαρχικά, κ' ἔπειτα ζώντας χωρὶς δουλειὰ κ' ἔχοντας μοναχὸ του πόρο ζωῆς τὸ μῖσος τὸ θανάσιμο κατὰ τῶν Χίων καὶ τέλος τὴν κερδισμένη δίκη του μὲ τὸ προηγούμενο νομικὸ τεκμήριο τῆς ἄλλης δίκης τοῦ Φαβιέρου. ἠθοποιὸς ἂν ἦτανε προσωρινός, ἔγινε γιατί ἤθελε καὶ μέσα ἀπὸ τὴ σκηνὴ νὰ βρῖση τοὺς Χιώτες καὶ τὸ θέατρο τῆς Ἐρμούπολης ψέμα ἦταν πῶς ἦταν ἐθνικὸ ἦτανε κοινοτικὸ χτισμένο μὲ χρήματα Χιώτικα καὶ οἱ ἀρχές τῆς χώρας, Χιώτες ὅλοι, δὲν ἦταν τόσο ὑπομονετικοὶ νὰ βρίζονται ἀπὸ ἓνα φιλότιμον ἐκβιαστή, ἀνεργο παληκαρᾶ πού κατάντησε στὸ τέλος νὰ τελειώσῃ τὴ ζωὴ του σκοτωμένος, καθὼς θὰ δῆτε π.κ. Ὅμως ἀπὸ τὸ βιογραφικὸ ἀνακάτωμα τοῦ Ἄλκαϊου τὸ γραμμένο ἀπὸ τὸν κ. Βαλέτα, ἀνακάτωμα μὲ μυστικὸπαθους δογματισμοὺς πάλι μένουν ἀκόμα στοιχεῖα σκόπιμα παραλλαγμένα καὶ πρέπει νὰ γκρεμιστοῦν κι αὐτὰ καὶ νὰ ριχτοῦνε στὰ σκουπίδια. Ἀρχίζω «ὕπᾰλληλος ποιητῆς» (ὁ Ἄλκαϊος) τὸν ἀπόδειξα γιὰ λίγες βδομάδες μοναχὰ μισθωτὸ κοντὰ σὲ μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ Χιώτες στὰ 1827, ὕστερα ἀνεργο χρόνια νὰ ζῆ, κανεὶς δὲν ξέρει πῶς, ὡς τὰ 1832 πού οἱ Χιώτες τὸν ἀποζημιώσαν. Ποτὲ λοιπὸν δὲ χρημάτισε «ὕπᾰλληλος ποιητῆς εἶτε προσκυνημένος κοντὰ σ' ἀφέντη ὁ Ἀγωνιστῆς καὶ Ψάλτης τοῦ ἀγῶνος», ψέμα μισθωτὸς ἀταχτος ὄχι κρατικὸς συστηματικὸς καὶ λίγες μόνο βδομάδες κοντὰ σ' ἐπιτροπὴ ἀπὸ Χιώτες. «Ψάλτης τοῦ ἀγῶνος», ψέμα χοντρὸ κι αὐτό ὁ Ἄλκαϊος χειριζόταν τὴ δασκάλικη γλῶσσα πεζά, καθὼς θὰ δώσω δείγματα πιὸ κάτω ἀπὸ

δημοτικὴ γλῶσσα καὶ λυρική ποίηση καμῖαν ἰδέα δὲν εἶχε ἦτανε λοιπὸν ξερόδς καλαμαράς, φιλόδοξος δασκαλάκος πού πεινοῦσε καὶ στὴν ἀνάγκη του ἀποφασίσε νὰ ξεπέσῃ καὶ νὰ γίνῃ ἀταχτος πολεμιστῆς κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ τῶν Χίων στὰ 1827. «Ὅταν (στὰ 1829) πῆγε στὴ Σύρα καὶ ζήτησε νὰ ἐγκαινιάσῃ τὸ πρῶτο Ἑλλαδικὸ θέατρο κι ἀνέβηκε κι ὁ ἴδιος στὴ νεοσύστατη σκηνή, κυνηγήθηκε ἀπὸ τοὺς Χιώτες προεστοὺς μὲ τίς διατάξεις τοῦ στρατ. κώδικα ὁ στρατ. διοικητῆς τοῦ τῆ-θεσε ὀρθά-κοφτά «ἐάν θέλῃς ὁμως νὰ εἶσαι ὑποκριτῆς, δὲν ἠμπορεῖς νὰ φέρῃς ὀσθαί, διότι ἀξιωματικὸς καὶ ὑποκριτῆς τοῦ δημοσίου θεάτρου εἶναι ἀσυμβίβαστα», τὸ αἰώνιο τραγικὸ δῆλημα τοῦ βιοπαλαίστη ὑπαλλήλου (ὕποδούλου) ποιητῆ. Ὁ Ἄλκαϊος προτίμησε καὶ τὰ δυὸ, τὸ ψωμί καὶ τὴν τέχνη του...». Ψευτιὲς ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Τὸ θέατρο τῆς Ἐρμούπολης ἦτανε κοινοτικὸ, χτισμένο ἀπὸ τοὺς Χιώτες, ὄχι κρατικὸ ὁ Ἄλκαϊος ἔπαιξε στὰ ἐγκαίνια σὰν ἐρασιτέχνης—θιασοσταχτικὸς δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα. Ἀπὸ τὴ σκηνὴ ἀπάνου, μισώντας θανάσιμα τοὺς Χιώτες, τοὺς ἔβρισε. Τότε τονὲ διώξανε μὲ τὸ δίκιο τους, γιὰ τιμωρία. «Ἐάν θέλεις νὰ φέρῃς τὸ σπαθὶ σου...», χοντρή κι αὐτὸ ψευτιά... ἀξιωματικὸς μόνιμος δὲν ἔκαμε ποτέ, συστηματικὸς ἀταχτος δὲν ἔκαμε ποτέ, καὶ ἡ δημοτικὴ τότε ἀστυνομία δὲν ἐπέτρεπε ὀπλοφορία μέσα σὲ πόλη ἐμπορικὴ, πνιγμένη στίς δουλειές της. «Στρατιωτικὸς διοικητῆς», ψευτιά μὲ οὐρά. Ἐπὶ Καποδίστρια ἦταν πολιτικοὶ διοικητῆς στίς ἐπαρχίες. Τὸ δῆλημα «ἢ ἀξιωματικὸς ἢ ὑποκριτῆς χωρὶς σπαθί», τὸ βρῆκε ὁ κ. Βαλέτας στὴ φαντασία του. Ἡ τραγικὴ κραυγὴ του «τὸ αἰώνιο δῆλημα» κλπ. κλπ. μοιάζει μὲ κήρυγμα λαϊκοῦ ντελάλη, πού καλεῖ ἀγοραστές σὲ μπαγιατοπάζαρο. Ἐπειδὴ στάθηκε ἀμετάπειστος, φυλακίσθηκε καὶ στάλθηκε δέσμιος στὴν Αἴγινα. Τόσα ψέματα, ὄσες καὶ συλλαβές ἀφοῦ ἄρπαξε χρήματα μὲ τὴ βία ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σκαρμαγκᾶ καὶ φέρθηκε ἀσεβέστατα στὸ Μητροπολίτη τῆς Χίος, δὲ μπορούσε παρὰ νὰ φυλακιστῇ. Εἶχε ὁμως νὰ λαβαίνη ἀπὸ τὴ Χιακὴ Ἐπιτροπὴ. Θὰ ἦταν ὁ μόνος πού εἶχε νὰ λαβαίνη, καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ, γιὰ νὰ μὴν τὸν πληρώνῃ, εἶχε τοὺς λόγους της. Εἶχε ὁμως ὁ Ἄλκαϊος κάποια ψυχολογικὴν ἀνάγκη νὰ θυμῶνῃ, καὶ ἡ ἐξουσία, ἀφοῦ τοῦ πῆρε τ' ἄρπαγμένα χρήματα, τὸν ἀπόλυσε. Ἦταν ὁ Ἄλκαϊος, καθὼς φαίνεται, συστηματικὸς παληκαρᾶς, καὶ γι' αὐτό, καθὼς θὰ πῶ πιὸ κάτω, ἔπαθε χειρότερα ἦτανε κι ἀνεργος πολυτεχνίτης, πότε ἀταχτος, πότε θεατρίνος κλπ. Πῶς ὁμως ὁ κ. Βαλέτας ἔμαθε πῶς, γιὰ τὸ μικρὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ἄλκαϊου, τὸ κοινοτικὸ θέατρο τῆς Σύρας ἔκλεισε; Ἐκλείσε, ξέρω, γιὰ νὰ φανῇ μεγάλο καὶ τρανὸ σκάνταλο τ' ἀσπ-

μαντο θεατρικό περιστατικό του 'Αλκαίου, για να φανῆ πῶς τὸ Κράτος καταπιέζει τὴν ἐλευθερία τοῦ λόγου· ψυχὴ μου καταπίεση! Ἔπρεπε ν' ἀφίνεται νὰ βρίζη τὴν ἴδια τὴν κοινότητα τῆς Ἐρμούπολης ἀπὸ τὸ ἴδιο τῆς τὸ θέατρο καταμούτσουνα. «Ὁ Ἄλκαϊος περιορίστηκε ἀπὸ τότε στὰ στρατιωτικά του καθήκοντα», ψευτιές καὶ πάλι ὁ Ἄλκαϊος λίγες βδομάδες μοναχὰ ἔκαμε μπουλουξίς, καὶ πάλι ὄχι κρατικός ἀλλὰ μιστωτὸς μιᾶς ἀπὸ ἰδιώτες Χιῶτες ἐπιτροπῆς. Αὐτὰ ἦταν ὅλα τὰ στρατιωτικά του καθήκοντα.

Καὶ τώρα ἔρχονται ἄλλα ξαφνικώτερα δόγματα τοῦ κ. Βαλέτα. «Ἡ πολιτικὴ στάση τοῦ Ἄλκαϊου ἦταν ἐνεργητικὴ, τοῦ Βηλαρᾶ παθητικὴ, τοῦ Χριστόπουλου ἀρνητικὴ, ἀντιδραστικὴ». Αὐτοὶ οἱ χρησιμοί, οἱ κατὰ τὴ Νταντικὴ θεωρία, σημαίνουν: ὁ Ἄλκαϊος δὲν ἔβανε ἀφέντη στὸ κεφάλι του, ἔγραφε κατὰ τὶς ἀρχές καὶ κατὰ τὸ ἴδιο τὸ θέλημά του. Ψευτιές κ' ἔδω καὶ παντοῦ ὁ Ἄλκαϊος δὲν ἔγραφε παρὰ λίγα δράματα σκολαστικά χωρὶς καμιάν ἀξία· ζώντας ἀνεργος δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἀφέντη, ζώντας σὲ χρόνια πού ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἐλεύτερη, φυσικά δὲν εἶχε Τούρκο στὸ κεφάλι του, δὲν ἦτανε «προσκυνημένος», κατὰ τὴ συνηθισμένη φράση τοῦ κ. Βαλέτα. «Τοῦ Βηλαρᾶ ἡ στάση ἦτανε παθητικὴ». Βέβαια δὲ στασίασε, γιατρὸς αὐτός, ἐνάντια στὸ Βελῆ πασᾶ, νόμο πρωταρχικό δὲν εἶχε στὴν καρδιά του παρὰ τὴν ἀγάπη του στὰ Ἑλληνικά γράμματα· δὲν εἶχε ἀνάγκη νὰ βιάζεται στὸ ἔργο του· ἀπόλυτα δοσμένοι στὰ δημιουργικά του δνεира, ἔγραφε ἀκόμα καὶ στὰ ταξείδια του. Λοιπὸν ἡ «στάση» του κάθε ἄλλο παρὰ ἦτανε παθητικὴ ἦτανε στὸ ἔπακρο δραστήρια. «Τοῦ Χριστόπουλου ἡ στάση ἀρνητικὴ, ἀντιδραστικὴ». Ὁ Χριστόπουλος ἀνεχότανε μ' ἀγάπη τοὺς προϊσταμένους του Φαναριώτες πού τὸν ἀγαπούσανε, μὰ καὶ τὸν πλουτίζανε. Δὲν εἶχε πατριωτισμὸ; Ὅλοι οἱ Φαναριώτες ἦτανε πατριῶτες κατὰ τὸ δικὸ τους τρόπο· δουλεύαν τοὺς Τούρκους μὰ καὶ τοὺς ὑπονομεύανε σιγά·σιγά. Τρῶγαν τὸν τούρκικο κορμὸ ὅπως τὸ ξύλο τὸ σαράκι, καὶ μαζὶ βοηθοῦσανε σημαντικά στοῦ σκλάβου λαοῦ τὸ ξύπνημα τὸ πνευματικό. Ἐνας μισθωτὸς γραφιάς, πού ἔχει τὰ πιστὰ καὶ τὴν ἀγάπη ἀκόμα καὶ τὸ θαυμασμὸ τῶν ἀφεντᾶδων του (πού θαμάζουν τὸ ἔργο του), φιλόκαλοι κ' οἱ ἴδιοι, μὰ καὶ καλλιεργημένοι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς περισσότερο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Χριστόπουλο. Τὴν στάση ἀρνητικὴ, τί στάση ἀντιδραστικὴ ἔπρεπε ἀντίκρου τους νὰ πάρη; Λόγια, λόγια, λόγια, παράξενε, παραδοξολόγε Ἀμλέτο!

Ἔρχεται ἡ σειρά τοῦ Ρήγα Φεραίου τοῦ Ἐθνομάρτυρα. «Ἐδωσε τὴν παραίτησή του στὸ ἀφεντικό του καὶ πῆγε γιὰ νὰ γράψῃ τοὺς θουρίους καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ἐθνικὸ σηκωμὸ».

Ἐδῶ τὸ παραξηλώνεις, κ. Βαλέτα, τολμώντας νὰ διαστρέψῃς τὴν ἱστορία τοῦ ἔθνομάρτυρα· «πῆγε νὰ γράψῃ τοὺς θουρίους...», ψέμα σκόπιμο γιὰ νὰ δείξῃς πῶς ὁ Ρήγας δὲ φιλολογοῦσε δουλεύοντας κιόλα μιστωτὸς κάτω ἀπὸ Φαναριώτες ἀφεντᾶδες, κι αὐτὸ γιὰ νὰ δείξῃς ὅτι φύλαγε τὸν πρωταρχικό σου νόμο, ἔσένα τοῦ ἀντιμούτσου του Ντάντε, ἀνθρώπε μὲ λόγια πιὸ μεγάλα ἀπὸ τ' ἀνάστημά σου. Φύλαγε λοιπὸν ὁ Ρήγας τὸ νόμο σου, ἀρα ἦτανε σύμφωνος μαζὶ σου. Διόρθωμα τῆς ἱστορίας, μπάλωμα πιὸ χοντρὸ ἀπ' τοῦ μπαλωματῆ τὴν τέχνη. Ὁ Ρήγας κίνησε ἀπὸ τὴ Βιέννη ἔτοιμος μὲ τυπωμένη τὴ χάρτα του, τυπωμένα καὶ τὰ πατριωτικά τραγούδια (ἔργα, τὰ τελευταῖα, χωρὶς καμιὰ ποιητικὴν ἀξία) καὶ πῆγαινε στὴ Μάνη νὰ σηκώσῃ ἐπανάσταση... Μάνη, ἰδέα δὲν εἶχε τί θὰ πῆ. Ἀπίστευτὴ ἡ παιδιὰτικὴ του κρίση νὰ νομίζῃ πῶς μόνος, ἕνα ξερὸ κορμὶ καὶ μὲ μοναχὰ του ὄπλα χαρτιά τυπωμένα, θὰ σήκωνε ἐπανάσταση. Ἄπειρος, φευγάτος ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὴ Θεσσαλία παιδί, μεγαλωμένος ὕστερα στὴ Βλαχία, κοντὰ στοὺς Φαναριώτες μὲ τὶς κλασικὲς τοὺς φαντασίες, θρέφοντας θλιβερά μὲς· στὸ ρομαντικό του νοῦ παλιὰν Ἑλλάδα πεθαμένη, πού θ' ἀνασταινόταν ξαφνικά καὶ θὰ παίρνε φαλάγγι τὴν Τουρκία, κάνοντάς τὴν ἕνα τὴν ἀρχαία μὲ τὴ ζωντανή, σωστότερα τὴ νεκροζώντανη νέαν Ἑλλάδα, πού δὲν εἶχε λάβει καιρὸ παιδί νὰ τὴ γνωρίσῃ καὶ πού τὴ λησμόνησε τέλεια ἀπὸ τότε, ἔπαθε ὅτι πάθανε καὶ οἱ Φιλικοὶ ἀργότερα. Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ κινήματα τὰ γένησε ὁ πατριωτικὸς φαντασιόπληχτος σκολαστικισμὸς, καὶ θᾶμα εἶναι ὅτι, ἀν ὄχι κατὰ τὴν πρώτη παιδιαριστικὴ τρελλὴ δοκιμὴ τοῦ Ρήγα, ἀλλὰ κατὰ τὴ δεύτερη, τὴν πιὸ σημαντικὴ, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς πρόλαβε νὰ πάρῃ ἀπάνου του τὸ κάλεσμα τὸ Φιλικὸ καὶ τῶβγαλε πέρα, καὶ λευθέρωσε ἕνα μοναχὸ μικρὸ κομμάτι ἀπὸ τὸ χῶμα τὸ ἐθνικὸ, ἀλλὰ κοντὰ σ' αὐτὸ τὸ καλὸ ἔκαμε, χωρὶς νὰ θέλῃ, κάτι χειρότερο κακό· ἄφησε σκλαβωμένη τὴ Μεγάλῃ Ἑλλάδα καὶ ξύπνησε τὸν Τούρκο, ἀγρυπνο πιά τώρα κ' ἔτοιμο σ' ἀντίσταση.

«Ὁ Ἄλκαϊος κι ὁ Ρήγας ἔβλεπαν διαφορετικὰ τὸν προορισμὸ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Ἄν δὲν ἦταν μεγάλοι ποιητές, εἶχαν ὁμῶς μεγάλη καὶ γενναία συνείδηση»· κι ἀκολουθοῦν ἄλλες παλάβρες κριτικές, πού δείχνουν πιά τὸν κ. Βαλέτα, ἀσεβέστατο, νὰ βάνῃ στὸ πλευρὸ τῆς ἀγγελικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Ρήγα ἕνα καθαρὸ κοινωνικό, ὅπως τὸν ἀπόδειξα κι ὅπως λίγω πιὸ κάτω θὰ τὸν ξαναποδείξω. Παραλείπω ὅσα ἄλλα περὶ τέχνης λογοκοπήματα τοῦ Βαλέτα, πού φαίνονται σ' ὅσα ἔχω ἀντιγράψῃ σ' ἄλλο μέρος αὐτῆς τῆς μελέτης.

Ἔρχεται τώρα τὸ φιλολογικὸ ἔργο τοῦ

Ἄλκαίου στη σειρά του. Ὁ κ. Βαλέτας τονὲ θέλει «Ἀγωνιστὴ καὶ ψάλτη τοῦ Ἀγῶνος»· δυὸ ψέματα δεμένα ταιριαστά. «Ὁ Ἄλκαϊος κι ὁ Ρήγας... ἂν δὲν ἦταν μεγάλοι ποιητές, εἶχαν ὅμως μεγάλη καὶ γενναία ποιητικὴ συνείδηση. Καὶ χάρισαν στὸ σηκωμένο ἔθνος τὴν αἰσθητικὴ ἐκείνη ὕψιστη χαρὰ, ποὺ νοιώθει ὁ ἄνθρωπος κλπ.». Καὶ νὰ μὴ λησμονᾶτε πὼς ὁ Βαλέτας δὲ διάβασε ποτέ ἔργα τοῦ Ἄλκαίου, ποὺ νὰ ὑμνοῦν τὸν Ἀγῶνα, γιατί τέτοιοι ὕμνοι δὲ σταθῆκαν πούθενά, κι ὅσο γιὰ τὴ «γενναία ποιητικὴ συνείδησή του», πὼς τὴν ξέρει, ἀφοῦ ἔργα τοῦ Ἄλκαίου μὲ καμιά ποιητικὴ συνείδηση, ὄχι γενναία, δὲν ὑπάρξανε ποτέ. Καὶ νὰ τὰ μόνον δείγματα, πεζὰ καὶ κοινοτοπικά, ποὺ σώζονται τοῦ Ἄλκαίου. Στὰ 1849 ὁ γυιὸς του Θ. Ἄλκαϊος τύπωσε στὴν Ἀθήνα τὸ πρῶτο δράμα τοῦ πατέρα του «Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος, τραγωδία εἰς τρεῖς πράξεις παρὰ Θεοῦ. Ἄλκαϊοῦ», σχ. μεγάλο 16^ο, σελ. 56. Στὸν πρόλογο θρηνεῖ ὁ γυιὸς τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του: «Σφαῖρα εὐρωπαϊκοῦ ὅπλου διέκοψε τὰς ὠδὰς του». Τὸ τέλος του ἦταν ἀνάλογο μὲ τὴν πολυτάραχη ζωὴ του. Ἄν ὁ θάνατός του ἦταν ἀξίος τιμῆς, ὁ γυιὸς του θὰ τὸ σημείωνε. Παρακάτω ὁ ἴδιος γράφει: «Ζῶν ἔτι ὁ μακαρίτης πατήρ μου, εἶχε συγγράψει ἀρκετὰς τραγωδίας καὶ ἐξύμνησε τὸν ἥρωα τοῦ Σουλίου (σ. Μ. Μπότσαρη), τὴν ἄλωση τῶν Ψαρῶν, τὸν θάνατο τοῦ Καποδίστρια, Πιττακὸν τὸν Μυτιληναῖον». Ὑστερα ζητεῖ τὴ συνδρομὴ τοῦ κοινοῦ. Νομίζω, ἔκαμα λόγο πῶς πάνου καὶ γιὰ λίγα ἀκόμα δράματα τοῦ Ἄλκαίου. Μοῦ κακοφαίνεται ὅτι δὲν ἔχω ἄλλο ἀπὸ τὰ δραματικὰ ἔργα του γιὰ νὰ δώσω κάποια ποικιλία σ' ὅσα θὰ ἤθελα ἐδῶ νὰ παραθέσω δείγματα τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Ἄλκαίου. Δίνω λοιπὸν ἀπ' ἀνάγκη ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ δράμα «Πιττακὸς», ἀρχὴ τῆς σκηνῆς πρώτης, μονόλογος εἰσαγωγικός, σελ. 9:

Μελέαγρος

Αἰ, τέλος πάντων ἔγινεν ὄ,τ' ἤθελ' ἡ πατρίς μου,
τὴν τύχην εὖρε βοηθὸν εἰς τοῦτο κ' ἡ ἐλπίς μου.
Τῆς Λέσβου ἅπασα ἡ γῆ, τρεῖς ὀλοκλήρους χρόνους
ποτιζομένη μ' αἵματα, ἀπ' ἐμφυλίου φόνους,
χυνόμενα δι' ἀγενῆ συμφέροντ' ἄλλοτριῶν,
τῶν φιλοδόξων Ἀττικῶν καὶ Λακεδαιμονίων,
μ' ἐκάλεσε καὶ ἰσχυρὰ νὰ τὴν ὑπηρετήσω,
καὶ τοῦ πολέμου τοῦ δεινοῦ τὴν φλόγα ν' ἀποσβύσω
Τοὺς Λακεδαιμονίους δὲ νικήσας κατὰ κράτος,
ἐμβαίνω εἰς τὸν οἶκόν μου ἀπὸ τιμὴν γεμάτος,
ὅσοσι δ' εἰς τὸν πόλεμον διέφυγαν τὸν φόνον,
ὄλους αὐτοὺς ἐξώρισα. Τὸν Καλλικράτην μόνον,
αὐτὸν τὸν ὑπερήφανον ἀπόστολον τῆς Σπάρτης,
κατέχω εἰς τὴν φυλακὴν. Τί τρομερὸς ἀνάρτης!
Εἶναι λοιπὸν, εἶναι καιρὸς νὰ πράξω ὄ,τι θέλω,
πλὴν ἄραγε προσκόμματα νὰ ἀπαντήσω μέλλω;
Ἐχω τὴν τύχην βοηθὸν ὡς εἰς τὸ νὰ νικήσω,
οὕτω δ' εἰς τῆς πατρίδος μου τὸν θρόνον νὰ καθίσω;

Συντρέχει ἡ φαντασία μου νὰ γίνῃ ὁ σκοπὸς μου;
Τὸ δέχεται ὁ θεῖος μου; Τὸ θέλει ὁ γαμβρὸς μου;
Αὐτοὶ οἱ δημοκρατικοὶ ἐχθροὶ τῆς μοναρχίας
τῆς νικηφόρου ἀρχηγοὶ καὶ δυνατῆς φαντασίας;

Ὁλος ὁ διάλογος τοῦ ἔργου τὸ ἴδιο ψυχρὸς, χωρὶς καμιά ἀλλαγὴ καὶ γοργότητα, σὰ γραμμένος ἀπὸ κανένα γέρο-δάσκαλο, ὄχι νέο ζωηρό. Καὶ γιὰ ἓνα νέο τόσο ἀνήσυχτο, τόσο στὴ ζωὴ του ὀρμητικό, τὰ δράματά του ὄλα, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ δείγμα, μονότονα, ἄτονα. Ὁ ἀναγνώστης, ἐλπίζω, δὲ χρειάζεται ἄλλο δείγμα. Μοναχὰ ὁ κ. Βαλέτας θὰ ἤθελε ἔξοχα λυρικά κομμάτια, ἀξία τῆς τιμῆς ποὺ ἔκαμε στὸ θαυμαστό του ποιητὴ τὸν ἀνώτερο τοῦ Βηλαρά, τὸν ἴσο μὲ τὸ Ρήγα στὴν ἀνεξάρτητη θέληση τοῦ νοῦ καὶ λοιπὰ κολοκύθια νερόβραστα. Καὶ τί πετριά ἦταν αὐτὴ ποὺ ἤρθε στοῦ κ. Βαλέτα τὸ κεφάλι νὰ πιστέψῃ τὸν Ἄλκαϊο χωρὶς νὰ γνωρίσῃ κάποιο ἔργο του καὶ νὰ τὸν παρουσιάσῃ μεγάλο ποιητὴ; Καὶ ποιά ἡ ἀνάγκη; Δὲ μπορεῖ παρὰ κάποιο σκοπὸ θὰ εἶχε νὰ δημιουργήσῃ ὄλο αὐτὸ τὸ τεράστιο περιπλοκάδι ἀπὸ ἀταχτα ἀγκαθόβατα, νὰ φτάσῃ ὡς τὸ Νιάντε, νὰ θέλῃ καὶ καλὰ νὰ ρίξῃ τὶς πνευματικὲς ἀξίες τοῦ τόπου του, καὶ στὴ θέση τους νὰ βάλῃ ἓνα κνώδαλο, χωρὶς καὶ νάχη μπροστά του δείγματα τῆς φιλολογικῆς του ἀξίας, καὶ γύρω του νὰ πλέξῃ ὄλη αὐτὴ τὴ δοξαστικὴ ἀποθέωση καὶ νὰ καμαρώνῃ ὁ ἴδιος γιὰ τὸ κατόρθωμά του; Κάτι λάκκον ἔχει ἡ φάβα, τὸ λοιπὸν... Ἄν θέλετε διαβάστε: «Ὁ ἠθοποιὸς ὁ ἀπαγγέλλας τὴν προσβλητικὴν κατὰ τῶν Χίων φράσιν ἀπὸ σκηνῆς ἦτο ὁ Θεοῦ. Ἄλκαϊος ἐκ Λέσβου, ὄθεν Μυτιληναῖος ἐπονομαζόμενος.» (Χιακὸν ἀρχεῖον, Δ', σ. 30). Καὶ τὸ σκοτάδι γίνηκε φῶς· φῶς τρομερό! Νὰ χαίρεστε τὸ μεγάλο *συμπατριώτη σας*, κ. Βαλέτα, κι ἄμποτε νὰ ἀνακαλύψετε κι ἄλλους τέτοιους μεγάλους ἀντρες Μυτιληνιοὺς σὰν τὸν Ἄλκαϊο. Εἶχε ἀνάγκη ἡ Μυτιλήνη, φαίνεται, νὰ βάλῃ στὸ πλευρὸ τοῦ Βηλαρά καὶ τοῦ Χριστόπουλου, ἀκόμα καὶ τοῦ Ρήγα· μιὰ δικὴ τῆς δόξα γιὰ νὰ φαίνεται κι αὐτὴ. Καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἱκανοποίησις πὼς ἄλλο τέκνο τῆς διαλεχτὸ ἔκαμε τὴ θαυματουργὴ ἀνακάλυψη, κ' ἔστησε τ' ὁμοίωμά του σὲ τόπο ποὺ ταίριαζε... τόπο ντροπῆς, τόπος κομπῆς καὶ γάνας, ὅπου θὰ κινῆ τὰ γέλια τῶν πικραμένων ποὺ γυρεύουν ἀφορμὴ νὰ γλυκάνουν τὰ φαρμάκια τους.

Υ.Γ. Στὸ Βηλαρά ὁ κ. Βαλέτας φάνηκε ἀλύπητος κριτὴς γιατί δούλευε σ' ἓναν πασᾶ. Ὅμως ἓνας Μυτιληνιὸς, μεγάλος, τρανὸς μητροπολίτης, ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος ἀργότερα, χρόνια ἔζησε στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, σύντροφος καὶ βοηθός του, καὶ μοναχὰ ἄμα ὁ τύραννος θέλησε νὰ τὸν κάμῃ συνένοχο στὰ κακουργήματά του, τότε μοναχὰ ἔφυγε καὶ πῆγε στὴ

Βλαχιά. Ὁ Βηλαρᾶς δούλευε σ' ἓναν πα-
σα, μὰ δημιουργοῦσε καὶ σημαντικὴ φι-
λολογία, ὅμως ὁ δεσπότης, ὁ συμπατριώ-
της σου, κ. Βαλέττα, τί ἔκανε κοντὰ στὸν
ὦμό τύραννο, παρά νά τρωγοπίνῃ ἀνεργος;
Ἄρχιζοντας ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα, ὁ
Οὐγγροβλαχίας ἔφυγε ἀπὸ τὴ Βλαχιά τὴν
τουρκοπατημένη, ὅπου κιντύνευε, καὶ πῆγε
στὴν Ἰταλία ἐκεῖθε ἔστειλε τίς εὐκές του
καὶ τίς συμβουλές, ἀλλὰ στὴν Ἑλλάδα δὲν
κατέβηκε. Κατὰ τίς θεωρίες σου, δὲ θά εἶχε
πατριωτισμό; Εἶχε ὅμως, καὶ πολὺ φρόνιμο

Τέλη Ἰουλίου 1944

μάλιστα! πρῶτα ἔφερνε τὸ στίγμα τῆς πα-
λιᾶς σκέψης μὲ τὸν Ἄλῃ πασα, ἔπειτα ἦταν,
ἴσως, φτωχὸς καὶ δὲν ἤθελε παράσιτος νά
γίνῃ. Ἔστειλε μοναχὰ τίς γραφτές του συ-
βουλές, καὶ τίς ἔχω ἐγὼ ἀγορασμένες
ἀπὸ τὸ μακαρίτη ἱστοριοδίφῃ Ζερλέντη.
Μακάρι ὅμως κανεὶς ἀπὸ τοὺς παράσιτους
καλαμαράδες, λαϊκοὺς καὶ κληρικοὺς, νά
μὴν κατέβαινε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου κατα-
γίνανε νά φᾶν τὰ σπλάγχνα τῆς καὶ μα-
ταιώσαν τὸν ἱερὸ σκοπὸ τῆς Ἐπανάστα-
σῆς τῆς.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

Τὸ δάσος τοῦ καλοκαιριοῦ πένθιμα τώρα ἤχει
πού τὸ φαιδρὸ σου πέρασμα ἔχει λείψει.
Τὰ ἴχνη πού ἄφησες ἐδῶ τὰ πῆρεν ἡ βροχὴ
καὶ στὴν ψυχὴ μου ἐπαλινδότησεν ἡ θλίψη.

Σὰν αὖρα πάνω ἀπὸ τὴ χλόη ἔτρεχες πρὸς ἐμένα.
Τρέμαν τ' ἀνθη στὸ φόρεμα τ' ἀνοιξιάτικο. Κι ὅταν
φίλημα μὲ τὰ δάχτυλα μοῦστελνες μαγεμένα,
ὄσο νάρθει, σὰν τὴ φωνὴ μικροῦ πουλιοῦ ἀκουγόταν.
Ἔτσι ἀπαλά τὸ χέρι σου περνοῦσες στὰ μαλλιά μου
καθὼς νά ἐθώπευες γλυκὰ τίς πρῶτες μου σιωπές.
Κ' ἡ τρυφερότητα ἔσταζε ἀπ' τὸ βλέμμα στὴν καρδιά μου
ὅπως τὸ χιόνι τὰ Χριστούγεννα, ἀπὸ τίς σκεπές.
Ἐπιανες καὶ κατέβαζες κλώνους μ' ἀνθη πολλὰ
πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας καὶ τραγουδοῦσες.
Κι ὅταν κανένα σύννεφο περνοῦσε χαμηλά,
τὸν ἴσκιό του πού διάβαινε στὸ χῶμα ἐκυνηγοῦσες.
Εἶδαμε ἀνοίγματα λευκῶν φτερῶν πού ἔχουν πετάξει,
χρώματα, σχέδια κοχυλιῶν πού πιά δὲ θ' ἀντικρύσω.
Κι ἀκούσαμε ἤχους ἐλαφροῦς τόσο, σὰν τὸ μετάξι
τοῦ κοριτσιοῦ ὅταν γδύνεται κρυφὰ στὸ δέντρο πίσω.
Ἀπὸ τὸ βράδυ πού ἔσβηνε μὲ βλέφαρα χρυσά
κι ὥσπου ὕπνο τὸ ἀκηλίδωτο χάραμα νά μᾶς φέρει,
ἀπ' ὅσα λέγαμε ὁ οὐρανὸς ἔπαιρνε τὰ μισὰ
καὶ δάκρυζε ἀστρα σιωπηλὰ στὰ σκοτεινὰ του μέρη.

Τὰ χελιδόνια ἐλίκνισαν τέλος τὸ πέρασμά τους
μὲς στὸν ἀπογευματινὸ οὐρανὸ στὸ νωπὸ ἀγέρι.
Ἐντρομο ἐκρύφτηκε στὰ μάτια μας τὸ νόημά τους,
ἐνῶ στὴν ἄκρη τῆς κοιλάδας πέθαινε τὸ καλοκαίρι.
Στὴ δύση ρόδα αἰμόφυρτα λάμπαν ἀκόμη. Κι ὅμως
ἐλπίδα πῶς θά σέ κρατοῦσα ἐδῶ δὲν ἀπομένει.

Ἦ, δὲν ὑπάρχει πιά πικρὸς τώρα πού βρέχει δρομὸς
ἀπὸ τὸ δρόμο πού ἔφυγε καὶ πάει ἡ ἀγαπημένη...

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ